

# M A T A R Ó   A N Y S   30

## **RECUPEREM LA NOSTRA HISTÒRIA**

MARGARIDA COLOMER I ROVIRA

Amb la col·laboració de la COMISSIÓ DE MEMÒRIA HISTÒRICA DE LA GENT GRAN.

**MATARÓ ANYS TRENTA.**

## RECUPEREM LA NOSTRA HISTÒRIA.

### **1.- POBLACIÓ**

1.1 Evolució de la població entre 1900-1940.....	6
1.2 Taxa de natalitat i mortalitat.....	7
1.3 Piràmide per edat i sexe.....	8
1.4 Nascuts fora de Mataró.....	9
1.5 Distribució urbana.....	10

### **2.- ACTIVITATS ECONÒMIQUES**

2.1 Sector primari: agricultura i pesca.....	15
2.2 Sector secundari: indústria i energia.....	16
2.3 Sector terciari: comerç, serveis i transports.....	19
2.4 Construcció.....	21

### **3.- SINDICATS I ASSOCIACIONS PROFESSIONALS**

3.1 CNT. Confederació Nacional del Treball.....	22
3.2 UGT i UGSOC . (Sindicats Obrers Socialistes de Catalunya).....	23
3.3 Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria.....	25
3.4 Sindicats autònoms.....	26
3.5 Sindicats catòlics.....	26
3.6 Sindicats Agrícoles:.....	27
S. de la producció agrícola UGT.	
S. de <i>Campesinos</i> CNT.	
S. Agrícola de Mataró i Litoral.	
Federació de Sindicats Agrícoles del Litoral	
3.7 Societats Mutualistes.....	29
3.8 Societats Cooperatives.....	30

### **4.- SOCIETATS PATRONALS.....**

## 5.- MOVIMENTS SOCIALS

5.1	Conflictes reivindicatius des de l'abril del 1931 a l'octubre de 1934.....	33
5.2	Situació política entre gener de 1934 i febrer de 1936.....	39
5.3	Situació política entre febrer i juliol de 1936.....	40
5.4	Moviments socials i reivindicatius entre febrer i juliol de 1936.....	41
5.5	Alçament militar i guerra civil a Mataró: juliol de 1936 i gener de 1939..	42
5.6	Problemàtica de la postguerra entre 1936 i 1940.....	45

## 6.- ESCOLES I EDUCACIÓ

6.1	Relació d'escoles entre 1930 i 1940.....	46
-----	--	----

Escoles religioses de nois:

Santa Anna, dels Escolapis.

Valldemia, dels Maristes.

St. A. de Pàdua, dels Salesians.

Sagrat Cor, dels Maristes.

Escoles religioses de noies:

Cor de Maria.

La Coma.

Sant Josep.

M. de Déu de Lourdes.

Immaculada Concepció

Escoles seglars:

Círcol Catòlic d'Obrers.

Patronat Obrer de la Coma.

Escoles d'educació laica:

Escola d'Arts i Oficis.

Escola pública de nenes.

“ “ “ nens.

6.2	Escoles i Ensenyament en la Segona República.....	49
-----	---	----

Institut de Segon Ensenyament.	
Escoles Racionalistes.	
Escoles maternals.	
Canvis en les escoles religioses.	
6.3 Organització de les Colònies Escolars.....	51
6.4 L'ensenyament durant la Guerra Civil. L'Escola Nova Unificada CENU.	52
6.5 L'ensenyament en la postguerra.....	54

## **7.- ATENEUS I CENTRES CULTURALS**

7.1 Biblioteques de caràcter públic:.....	55
Biblioteca Popular de la Caixa d'Estalvis de Mataró.	
B. Ateneu Popular.	
B. Moderna Fraternitat.	
B. d'Unió de Cooperatives.	
B. Societat Iris.	
7.2 Entitats i Centres culturals: .....	56
Moderna Fraternitat.	
Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria.	
Unió de Cooperatives de Mataró.	
Ateneo Popular: Coral Walkyria.	
Escola racionalista.	
Agrupació Pro Ensenyament Racionalista.	
Societat Iris.	
Círcol Catòlic d'Obrers (Sala Cabañas):	
Agrupació Científico-excursionista	
Orfeó Mataroní.	
Anella d'Or.	
Amics del Llibre.	
Mútua Germanor.	
Escola Nocturna.	

Foment Mataroní:  
Congregacions Marianes.  
Caixa d'Estalvis Social.  
Acadèmia Musical Mariana.  
Associació de Pessebristes.  
Federació de Joves Cristians.  
Associació "Cívica Femenina".  
Associacions Musicals.

7.3 Les entitats durant la Guerra Civil i la postguerra.....58

**Bibliografia. Diaris, Revistes i Butlletins.....60**

**Arxius Consultats.....62**

## 1.-POBLACIÓ

### 1.1. Evolució de la població entre 1900-1940

La població de Mataró i de la comarca va experimentar un creixement important a partir de la primera Guerra Mundial (1914). La guerra va originar una gran prosperitat en els medis fabrils i va atreure famílies de la Selva, de l'Empordà, del Priorat i de la Conca de Barberà vers Mataró, ciutat industrialitzada, i Maresme. Al mateix temps s'inicià l'arribada de famílies de l'Aragó, València i Almeria.

Segons dades de J. Iglesias,<sup>1</sup> entre 1900 i 1936 el nivell demogràfic havia anat en augment fins arribar a l'any 1936. L'impuls demogràfic del Maresme representava un 39,89 %, mentre el conjunt de Catalunya era d'un 48,53 %. Mataró, amb un increment de 9.100 habitants, fixava el seu coeficient en el 46,18 %. El nombre de persones que originaven l'augment de la capital de la comarca proporcionava el màxim demogràfic local en xifres absolutes. No totes les poblacions de la comarca del Maresme van créixer, algunes van perdre població, però Mataró va arribar a 28.804 habitants l'any 1936 i va estar considerada una de les ciutats més poblades de Catalunya. A banda de Barcelona, la xifra d'habitants de Mataró era superada per l'Hospitalet de Llobregat amb 48.540 h., junt amb Badalona amb 47.929 h., Sabadell amb 47.831 h., i Terrassa amb 47.416 h.

Entre els anys 1936 i el 1940 a Catalunya es va manifestar un descens d'un 10 % de població determinat per les víctimes de la Guerra Civil i els exiliats. En el Maresme es va experimentar una pèrdua de 618 habitants, que representaven el 0,61% de la població. En aquests quatre anys, Mataró, en lloc de perdre població, augmenta en 1.116 h., amb un coeficient de 3,87 %. Mataró va tornar a ser una ciutat receptiva d'immigrants gràcies a la seva indústria i a l'agricultura.

Quadre de l'evolució de la població entre 1900 i 1940:

Any 1900.....	19.704 habitants
Any 1910.....	19.919 “
Any 1920.....	24.125 “
Any 1930.....	28.034 “
Any 1940.....	29.920 “

En aquest gràfic podem observar com, a partir de 1910 i en més intensitat a partir de 1920, el ritme de creixement de població és cada vegada més gran. Aquest fet fou degut

<sup>1</sup> Iglesias Fort. J. *La població del Maresme a la llum dels censos generals. Accésit Premi Iluro 1968. Caixa Laietana de Mataró 1971. Pàg. 145-146.*

a diferents factors: en primer lloc, cal citar el creixement vegetatiu que augmentava de manera moderada però el més determinant va ser la immigració. La immigració ha estat constant en l'evolució de la població de la comarca i les immigracions més freqüents van ser les franceses entre el s. XVI i XVII. En el segle XIX van ser les onades de població de les comarques interiors de Catalunya i ja a l'entrada del segle XX es farà cada vegada més perceptible l'entrada de població no catalana. Entre l'any 1939 i 1940, malgrat els morts i els exiliats a causa de la guerra civil, la població va augmentar gràcies a la migració d'exiliats per motius econòmics i polítics i també per l'augment de la població militar i de funcionaris d'altres zones del territori espanyol.

## **1.2. Taxa de Natalitat i Mortalitat**

Els índexs de natalitat a Mataró són inferiors als de Barcelona, tal com podem notar en aquesta taula:

Taxa de Natalitat. Naixements per 1000 habitants:

	Mataró	Barcelona
Any 1900.....	27,4.....	23,7
Any 1905.....	26.....	23,8
Any 1910.....	20.....	22,7
Any 1915.....	16,7.....	22,7
Any 1920.....	18,7.....	23,3
Any 1925.....	16,1.....	23
Any 1930.....	16,4.....	18,6
Any 1935.....	13,8.....	15,8
Any 1940.....	18,9.....	16,9

Podem observar com a partir de 1900 hi ha una davallada de la natalitat en general a tot el territori espanyol, però a Mataró es fa més evident com demostra, en el gràfic, que la línia passa per sota de la de Barcelona i que no es va recuperar fins ben entrat el 1950. Els especialistes ens expliquen que aquesta crisi de natalitat va ser deguda a causes socials i que és una constant en tota la història de la població mataronina el llarg del segle XIX, fins a l'arribada de les immigracions de fora de Catalunya, que ràpidament van fer canviar aquesta constant convertint-la en positiva i en situació ascendent.

La mortalitat a Mataró des de 1900 a 1940 va tenir com a tendència important el descens, comparant-la amb el total del territori espanyol i el de Barcelona. Veiem la seva evolució:

Taxa de Mortalitat:

	Mataró	Barcelona
Any 1900.....	35,1.....	26,6
Any 1905.....	26,1.....	24,8
Any 1910.....	22,2.....	23
Any 1915.....	20.....	23,3
Any 1920.....	18,6.....	23,3
Any 1925.....	15,2.....	18,4
Any 1930.....	16,1.....	13,6
Any 1935.....	14,8.....	14,1
Any 1940.....	13,3.....	12,6

El descens de la mortalitat a Mataró és anterior a la Guerra Civil i tant a Mataró com a Barcelona el període 1936-1939 no es veu gaire acusat tot i els morts als fronts de guerra, que no podien ser registrats a Mataró sinó en el lloc on van morir i van ser enterrats. A partir de 1938 a Mataró hi va haver una forta mortaldat a causa de malalties infeccioses que va durar fins ben entrats els anys quaranta. Tot i aquestes qüestions la mortalitat sembla que va descendir respecte als períodes anteriors. <sup>2</sup>

### **1.3. Piràmide per edat i sexe**

Segons J. Iglesias<sup>3</sup>, la distribució per edat i sexe a Mataró l'any 1940 era la següent:

<i>Edat</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Total</i>
Fins a 4 anys	762	805	1.567
De 5 a 9 anys	1.143	1.019	2.162
De 10 a 14 anys	1.358	1.147	2.505
De 15 a 19 anys	1.278	1.156	2.434
De 20 a 24 anys	2.242	1.248	3.490
De 25 a 29 anys	1.345	1.277	2.622
De 30 a 39 anys	1.993	2.337	4.330
De 40 a 49 anys	1.733	2.106	3.839
De 50 a 59 anys	1.387	1.774	3.161
De 60 a 64 anys	574	807	1.381
De 65 a 69 anys	411	653	1.064

<sup>2</sup> Dades extretes de l'estudi Rogelio Duocastella. Mataró 1955, pàg. 32-40.

<sup>3</sup> J. Iglesias. Obra citada, pàg.167



<i>Edat</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Total</i>
De 70 a 79 anys	390	704	1.094
Més de 79 anys	74	197	271
Sumes	14.690	15.230	29.920

Segons l'autor Josep Iglesias, a partir de 1910 es podia observar una superioritat numèrica femenina en tots els grups d'edat. En aquestes taules podem observar que aquesta superioritat comença als 4 anys però s'estanca d'entre els 5 i els 29 anys, per reaparèixer a partir d'aquesta darrera edat. També s'observa una superioritat quantitativa masculina en els grups de l'adolescència i la joventut. Resulta molt notable la diferència numèrica entre els dos sexes en la generació dels 20 als 24 anys, deguda a l'establiment de forces militars a Mataró l'any en què té lloc el cens.

#### **1.4. Nascuts fora de Mataró**

Segons l'estudi de Marta Manté<sup>4</sup>, hi ha dades de l'any 1933 que demostren com a Mataró el creixement vegetatiu no és el factor determinant, com veurem en aquest gràfic:

	Homes	Dones	Total	%
Nascuts a Mataró	8.157	8.543	16.700	56
Nascuts a Catalunya	4.734	4.994	9.728	32
Nascuts fora de Catalunya	1.657	1.606	3.262	11
Nascuts fora d'Espanya	177	164	341	1

Si desglossem la segona i la tercera filera podem observar els habitants de Mataró nascuts a Catalunya segons la seva procedència per províncies:

	Homes	Dones	Total
Barcelona i província	3.159	3.089	6.148
Girona i província	1.135	1.362	2.497
Lleida i província	176	195	371
Tarragona i província	346	348	713

<sup>4</sup> Manté Bartra, M. *La problemática de la Segunda República a través del estudio de una situación concreta: El Mataró de los años treinta*. Premi Iluro 1975. Caixa d'Estalvis Laietana de Mataró 1977. Pàg 18-19

Com podem constatar, la proximitat geogràfica és un factor que facilitava la immigració, però també hem de considerar que el més determinant que feia que la gent es desplaçés del lloc del seu origen a un altre era la perspectiva de millorar el nivell de vida. Així podem comprovar en l'estudi de Josep Iglesias que les persones de fora de Catalunya que van venir a viure a Mataró en aquests anys provenien d'Aragó, València i Almeria. De tota manera, si observem el gràfic primer ens adonarem que el nombre de persones vingudes de fora de Catalunya encara no era gaire elevat.

### **1.5. Distribució de la Població Urbana**

Mataró, com la gran majoria de ciutats antigues, mantenia encara el seu emplaçament i el record de la ciutat medieval; és el que coneixem com el casc antic al voltant de la basílica de Santa Maria. Durant els s. XIX i XX la ciutat va experimentar els primers senyals de la industrialització i, amb aquest procés, la població augmentà ràpidament. Les transformacions urbanes es van fer evidents amb l'obertura de nous carrers i places, en detriment de camps agrícoles i de bosc. La reconversió del sòl agrícola en urbà i la venda i lloguer dels habitatges van aportar grans beneficis a les classes benestants, que van poder invertir en el negoci de la venda de terrenys i en el de la construcció de nous habitatges.

Entre els anys 1930 i 1940 la població de Mataró va quedar més o menys limitada pel traçat de les Rondes, que es van anar urbanitzant durant aquest període, quedant fora del terme urbà cases de pagès i nuclis de cases poc importants. Els barris perifèrics no van aparèixer fins a les dècades posteriors.

Marta Manté<sup>5</sup>, en el seu llibre, fa un estudi en base a les dades del cens de 1936 respecte a la distribució de la població segons l'ofici que ens ha semblat rellevant per la seva importància social. Les dades són les següents:

Obrers tèxtils	30%
Obrers d'altres indústries	8%
Comerciants per compte propi	7%
Comerciants per compte d'altri	5%
Pagès per compte propi	3%
Pagès per compte d'altri	2%
Criats	2%
Treballs de la llar	25%
Jubilats	5%
Parats	8%

---

<sup>5</sup> Manté Bartra. M. Obra citada, pàg 20-21.

Estudiants	1%
Administratius	2%
Industrials	0,4%
Professions liberals	0,5%
Rendistes	0,1%
Diversos	1 %
Religiosos	1 %

Segons el treball de l'autora la població presenta una distribució urbana tenint en compte l'ofici i la classe social, que és molt significativa i ens fa pensar en altres ciutats catalanes en aquesta època. L'estudi divideix la ciutat en quatre zones urbanes segons l'ocupació dels habitants.

- Centre de la ciutat, on resideixen les famílies més acomodades, propietaris de fàbriques, metges i altres professions liberals.
- La zona industrial, on la majoria de la població treballa en fàbriques de gènere de punt, es troba al voltant de les fàbriques i al cinturó més immediat del centre urbà.
- Entre el centre i el cinturó industrial, fins i tot als afores dels límits urbanístics, la població està molt diversificada.
- La zona agrícola es troba als afores de la ciutat, on viuen els seus propietaris i on es localitzen les hortes de petites o mitjanes dimensions.

Les divisions que s'han establert en aquest estudi no es poden prendre al peu de la lletra, però ens donen una imatge aproximada dels habitatges segons el seu ofici. Cal aclarir que en la zona del casc antic es constata la residència d'un percentatge de treballadors important i que en les zones agrícoles també hi ha població que es dedica a la indústria.

Taula de percentatges de població distribuïda en les quatre zones urbanístiques, segons Marta Manté.

	Zona A	Zona B	Zona C	Zona D
Treballs de la casa	20,0 %	34,0 %	30,0 %	31,0 %
Obrers tèxtils	37,0 %	15,0 %	21,0 %	4,8 %
Obrers altres indústries	10,0 %	4,0 %	6,9 %	2,5 %
Comerç per compte propi	5,4 %	14,2 %	11,4 %	0,8 %
Comerç per compte d'altri	4,4 %	5,0 %	4,7 %	6,0 %
Agricultor per compte propi	1,0 %	0,4 %	1,7 %	29,0 %
Agricultor per compte d'altri	1,4 %	0,3 %	1,6 %	9,0 %

	Zona A	Zona B	Zona C	Zona D
Criats	0,5 %	6,6 %	3,7 %	5,0 %
Retirats	5,0 %	3,0 %	4,5 %	2,0 %
Sense feina	9,0 %	3,5 %	6,8 %	0,3 %
Estudiants	0,5 %	2,5 %	1,0 %	2,5 %
Administratius	1,5 %	3,0 %	2,7 %	1,0 %
Industrials	0,3 %	2,0 %	0,1 %	—
Professions liberals	0,3 %	2,6 %	1,5 %	1,0 %
Rendistes	0,1 %	0,7 %	0,7 %	0,2 %
Diversos	1,6 %	0,5 %	1,7 %	5,4 %
Religiosos	1,5 %	1,8 %	0,3 %	—

Vegis mapa urbanístic de Mataró en l'exposició.

Noms de carrers de Mataró que van ser canviats segons la normativa de la Generalitat republicana i l'Ajuntament de la ciutat partir a de l'abril de 1931.

Carles Padrós.....Francesc Macià.

La Riera.....Ferrer i Guàrdia.

La Riera.....Rambla Mendizàbal.

St. Cugat.....Amadeo Vives.

Emili Cabañes.....Catorze d'Abril.

Plaza Cisneros.....Plaça dels Bous.

Baixada de Sta. Anna.....Estanislao Figueres.

Plaça de Sta. Maria.....Plaça Pau Picasso.

Rda. Alfons XII.....Avinguda de la República.<sup>6</sup>

Noms de carrers que van canviar en temps de la Guerra Civil, segons normativa de la Generalitat i l'Ajuntament de Mataró.<sup>7</sup>

Sant Pere més alt.....Alt

Colom, travessia del Gas i Travessia de sant Antoni.....Colom

<sup>6</sup> Només hem triat els més significatius. Vila. R. *Mataró Recorda*, pàg. 10-15.

<sup>7</sup> Colomer, M. La Guerra Civil a Mataró 1936-1939. Abadia de Montserrat, pàg. 2006. Acord Municipal. Acta plenari 12-1-1937. Vila R. *Mataró Recorda*, pàg.10-15.

Bisbe Mas.....	Héctor Magno
Portal de Valldeix i Sant Francesc d'Assís.....	Salvador Seguí
Santa Maria, Sant Cristòfor i Escaletes.....	URSS
Onofre Arnau.....	J. Fontbernat
Mossèn Albas (avui Mn. Furnells).....	Rizal
Nou de Caputxines.....	Francesc Ascaso
Plaça Sant Salvador.....	Pi i Margall
Rierot, Sant Bonaventura, Hospital i Sant Pere.....	J. Ros Serra
Passeig de Cabanelles i carrer de les Monges.....	Cabanelles
Sant Pelegrí.....	Juli Garreta
Pujol.....	Sis d'Octubre
Baixada de sant Ramon.....	Pompeu Ganer
Palau.....	Jaume Compte
Sant Antoni.....	M. Biada
Sant Francesc de Paula.....	Rafael Campalans
Sant Agustí.....	Durruti
Pinzón i Sant Felicià.....	Narcís Monturiol
Racó de Sant Pere i Pou de sant Pere.....	Pere Joan Sala
Passatge de santa Magdalena.....	A. Franquesa
Amàlia.....	Lluís de Sirval
Biada, Sant Benet i Sant Josep.....	Francesc Layret
Lepanto i Montserrat.....	Mutualitat
Concepció.....	Concepció Arenal
Sant Joaquim.....	Catalunya
Santa Teresa, Sant Rafael i Sant Isidor.....	Rafael de Casanova
Carme.....	Anselmo Lorenzo
Churruca, Cuba i Fray Luís de León.....	Bakunin
Sant Elies.....	Mèxic
Parc i Caminet.....	N. Salmeron
Muralla de la Presó.....	J. Cabré
Sant Pau.....	M. Vilanova

Don Magí.....	J. Casas Sala
Espenyas.....	Dr. Ferran
Puigblanc.....	Santiago Rusiñol
Mn. Jacinto Verdaguer.....	.Cinto Verdaguer (La Coma)
Convent de les Tereses.....	Plaça 19 de juliol
Llauder.....	J. Maurín
Cooperativa, Iluro i Tetuan .....	Iluro
Beata Maria, Sant Simó i Sant Ramon.....	Ignasi Iglesias
Passatge de Prim.....	Estanislao Figueres
Plaça Cisneros .....	Plaça.València
Mata i Clavé.....	Clavé
Sant Onofre.....	Rosa de Luxemburgo
Sant Joan.....	Carles Marx
La Plaça de Santa Anna.....	Plaça de la Llibertat

Després de la Guerra Civil també hi van haver canvis de carrers, aquests són els més significatius:

Argentona.....	Calvo Sotelo.
Cuba .....	General Mola.
Ibran.....	Legión Condor.
Prat de la Riba.....	Primera Bandera de Falange de Catalunya.
Caminet.....	Queipo de LLano.
La Rambla.....	Rambla José Antonio.
La Riera part alta.....	Rambla Generalísimo Franco.
La Riera.....	Tercio de Nuestra Señora de Montserrat. <sup>8</sup>

## 2.- ACTIVITATS ECONÒMIQUES.

### 2.1. Sector Primari: agricultura i pesca

---

<sup>8</sup> Idem.

## **Agricultura**

A mitjans del s. XIX va començar l'època daurada de la vinya, aprofitant la crisi de la vinya francesa afectada per l'aparició de la fil·loxera. Després del desastre de la fil·loxera, que en el 1882 també va afectar les vinyes de la comarca del Maresme, i de la glaçada extraordinària de 1891, que va causar danys importants al cultiu dels tarongers, a Mataró va començar l'adaptació moderna de les terres de regadiu.

A les verdures ordinàries s'hi va afegir el conreu sistemàtic de la patata, producció que ha tingut molts alts i baixos, segons les conjuntures econòmiques del país i dels països europeus, especialment de França i Anglaterra, on trobaven el seu mercat exterior més important.

El conreu d'aquest tubercle s'havia introduït a Mataró a finals del s. XIX i es va anar consolidant a partir de 1910 amb la llavor anglesa *Royal Kidney*. Cada any per la collita de la patata es mobilitzava molta mà d'obra forana i s'organitzaven corrua de carros plens de sacs que portaven les patates a l'estació del tren per transportar-les fins al port de Barcelona i d'allí als mercats europeus.

El 1932 la patata primerenca de Mataró va rebre la denominació d'origen *Mataró's potatoes* i va assolir els seus moments més importants tant per les abundants collites com per les exportacions. Tot i així, segons J. Pomés<sup>9</sup>, l'any 1933 hi va haver una forta crisi que va fer trontollar el tipus de patata per anar adequant-la a altres varietats. Els anys 1939 i 1940 també van ser conflictius, tant per les collites com pel seu comerç, ja que va començar la segona Guerra Mundial.

Hi havia altres cultius importants com els pèsols indians i l'enciam *Trocadero*, que també s'exportaven a Suïssa, Alemanya i Txecoslovàquia. Les terres de conreu de regadiu es trobaven a la plana, on es conreaven els productes esmentats i altres varietats de productes d'horta, i a la falda de les muntanyes es continuava cultivant la vinya. Segons Joaquim Llovet, l'any 1945 l'extensió superficial de la vinya encara era superior a la del regadiu.<sup>10</sup>

La mà d'obra tant era masculina com femenina ja que els conreus del Maresme, en la seva majoria, eren de tipus familiar i hi treballava tota la família, menys en les temporades de collita del raïm o de la patata, en què venia gent forana .

## **La Pesca**

Segons J. Llovet, a començaments del XX l'activitat pesquera a Mataró era molt important tant per les seves embarcacions com per la seva activitat. Des de feia molt de temps, els pescadors demanaven amb insistència que es construís un port refugi per a les

<sup>9</sup> Pomés, J. *Les "Mataró's Potatoes" i el Cooperativisme agrari al Maresme 1903-1939- Premi Iluro 1990*, Caixa d'Estalvi Laietana de Mataró. 1991. Pàg 157.

<sup>10</sup> Llovet, J. *MATARÓ Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*. Caixa Laietana de Mataró. Mataró 2000, pàg. 495-97

embarcacions quan fessin grans temporals, com va ser el cas del que s'esdevingué l'any 1923, en el qual van perdre la vida quatre pescadors mataronins. Un altre problema era el de la competència que feien els armadors forans en incomplir en aigües locals la veda del *Bou* (que s'imposava per facilitar la cria de peix), o la mateixa pesca que hi practicaven amb llum. Per això va ser ben rebuda la disposició presa l'any 1930 de prohibir la pesca del *Bou* i de la *Vaca* (barques desaparellades) a una distància inferior a tres milles de la costa i d'haver-la de fer de sol a sol, cosa que malauradament no sempre es va complir.<sup>11</sup>

Pel mateix J. Llovet sabem que l'any 1934 a Mataró comptaven amb 42 barques que feinejaven amb arts de sardinals, vaca, bolero, palangre, nanses i altres, i que el 1937 es va començar a pescar amb llum, essent un retard en comparació amb altres poblacions.

## **2.2. Sector Secundari: Indústria i energia**

La principal riquesa productiva entre 1930-40 era la indústria del gènere de punt, que englobava més nombre de treballadors que qualsevol altra activitat. Aquesta indústria té el seu origen en l'activitat industrial del tèxtil de filats i teixits al segle XVIII i va ser a mitjans del s. XIX que, amb els suports dels aranzels proteccionistes, es van crear la gran majoria de fàbriques tèxtils de tipus familiar. Aquesta indústria va passar per diverses crisis: la de finals del s. XIX i la de després de la segona Guerra Mundial, fins a arribar als anys trenta, en què la indústria tèxtil, i dins d'aquesta la del gènere de punt, tot i la seva inestabilitat, continuarà estant al capdavant de la producció industrial de la ciutat de Mataró.

Al començament dels anys trenta, la crisi del tèxtil encara perdurava a conseqüència de la permanència d'una maquinària antiga que encara no s'havia renovat i no podia competir amb els productes de mercats exteriors. Aquesta situació es va agreujar a causa de la crisi econòmica dels anys trenta a Europa.

Segons J. Llovet<sup>12</sup>, el cens econòmic de Catalunya de l'any 1936 va assenyalar la presència de 87 empreses de punt a Mataró, amb un total de 6.577 treballadors.

<i>Dimensió s/nombre de treballadors</i>	<i>Empreses</i>	<i>Treballadors</i>
0 treballadors	8	0
D`1 a 5	15	53

<sup>11</sup> Llovet. J. Obra citada, pàg. 502

<sup>12</sup> Llovet, J. obra citada, pàg 511



De 6 a 10	15	122
D`11 a 25	14	283
De 26 a 50	11	377
De 51 a 100	9	608
De 101 a 250	11	1.877
De més de 251	4	3.257
Totals	87	6.577

Segons les dades de la taula anterior i tal com assenyala J. Llovet, el pes més gran de la producció en aquells moments requeria en les fàbriques de més de 500 treballadors, com Marfà, Gassol, Ymbern i Minguell, que ocupaven el 50% del personal del sector. Segons ens explica el mateix autor, el gran nombre de treballadors ocupats en la branca del punt es deu als sistemes de fabricació que hi havia a l'època caracteritzats per la poca productivitat, i també pel fet que les empreses podien mantenir unes grans plantilles de personal sense haver de suportar un cost gaire alt ja que no hi havia assegurances socials, exceptuant el retir obrer establert el 1921, l'assegurança dels accidents del treball i en el cas de Mataró, la quota de la Mútua Patronal que les empreses associades satisfien per subvenir els subsidis de malaltia, maternitat i defunció. La mà d'obra treballadora de les fàbriques de gènere de punt a Mataró, des del seu començaments, va ser majoritàriament femenina.

Cal tenir en compte que la indústria del tèxtil sempre ha anat acompanyada d'una indústria submergida, concretant-se en mà d'obra femenina que tenia una màquina repuntadora o remalladora, que permetia que es pogués fer la feina en el mateix domicili i així la dona podia tenir cura de la família amb menys dificultat, tot i que els beneficis eren molt inferiors i treballava moltes més hores.

En aquells anys a Mataró completaven el sector de tèxtil una empresa de filats, una altra de teixits a la plana i cinc de tints i blanqueigs, amb un total de 630 treballadors més, és a dir, que en el sector hi havia ocupades més de 7.000 persones.

Al costat de les indústries del tèxtil cal esmentar les empreses de foneria i metal·lúrgia més significatives com *Can Font*, *Can Roure*, *Gnauck*. La primera era una fundició i les dues restants fabricaven maquinària per a les indústries de teixits de punt. Al costat d'aquestes empreses es van aixecar tallers de mecànica més modestos, que es dedicaven també a la reparació de telers o fabricació de peces específiques per a maquinària de fàbriques més grans.

Cal fer esment de tres fàbriques amb més de 100 treballadors en el ram del metall, cartró i vidre que completaven el sector industrial al marge del tèxtil. En el cas del vidre hi ha una cooperativa de producció anomenada *Cooperativa de Cristalleries de Mataró, Fundació Ros Serra*, coneguda com la Cooperativa del Forn del Vidre. Aquesta fàbrica ja feia molts anys que existia en règim cooperatiu però no es va poder legalitzar fins a l'arribada de la República, concretament l'any 1934, quan sobrepassava amb escreix els 100 treballadors<sup>13</sup>.

També caldria afegir moltes petites indústries de tipus familiar de pell, licors, paper... i altres cooperatives que en el Mataró dels anys trenta es van desenvolupar en un ambient tradicional d'esperit cooperativista: Unió Cooperativa de Gènere de Punt, Cooperativa de Barbers, Cooperativa de Fusters, Cooperativa de Lleters, Cooperativa de Sastres, La Fraternitat —que era una cooperativa de rajolers—, la Farmàcia Humanitat. Aquestes cooperatives es van sumar a altres cooperatives existents a Mataró des de temps anteriors als anys trenta. Mataró era una de les ciutats de Catalunya més representativa pel seu ideari cooperativista entre les classes populars.<sup>14</sup>

El juliol de 1936, amb l'esclat de la Guerra Civil es va iniciar la col·lectivització de les empreses i/o l'organització d'aquestes per comitès de control obrer. Aquest fou un període ple de dificultats, però en el cas de Mataró, a partir de mitjans de 1937, es va beneficiar de comandes per proveir l'exèrcit republicà i d'aquesta manera diverses fàbriques van poder treballar en la producció de samarretes, mitjons, etc. amb destinació a l'abillament militar.

A partir del decret de col·lectivitzacions del 24 d'octubre de 1936, les indústries del gènere de punt es van organitzar dins el Sindicat Únic *Fabril, Tèxtil i Anexos de Mataró*, i aquest sindicat en el període de la guerra va arribar a tenir 5.500 afiliats/des, els quals pràcticament en la seva majoria eren dones. Aquesta majoria es deu al fet que en el gènere de punt la gran majoria de mà d'obra era femenina i en segon lloc perquè a mesura que anaven cridant les lleves, les dones van anar ocupant els llocs de treball que amb anterioritat ocupaven els seus companys de feina.

Empreses del ram del metall com *Can Font, Can Roure*, es van organitzar de manera col·lectiva fabricant elements per construir armament i la *Cooperativa del Forn de Vidre*, que fabricava productes sanitaris de vidre. També es van col·lectivitzar sota la direcció de la CNT i UGT les indústries d'edificació de fusta i decoració. Es van col·lectivitzar petites indústries i tallers que en molts casos depenien d'altres de més grans.

Sota la direcció sindical de la CNT es van col·lectivitzar les indústries d'espectacles públics, i establiments de perruquers. Una de les col·lectivitzacions més importants va ser el Sindicat de la indústria d'alimentació de Mataró de la CNT. Aquest sindicat

---

<sup>13</sup> Colomer Rovira, M. *Cooperativisme i Moviment Obrer. L'exemple de la Cooperativa del Vidre de Mataró (1920-1944)*. Patronat de Cultura de Mataró i Alta Fulla. Mataró 1986, pàg.61-64

<sup>14</sup> Colomer Rovira, M, obra citada, pàg. 69.

reunia uns 1000 afiliats repartits entre sectors d'agricultura (no pas tots), sectors de pescadors, la vaqueria col·lectiva *El Palmer*, i establiments de distribució de carns i comestibles que reunia 4 botigues amb un magatzem central, i un Menjador Popular anomenat Hotel B. Durruti.<sup>15</sup>

Una vegada acabada la guerra hi va haver una temporada molt llarga de crisi, les fàbriques no podien treballar per manca de primeres matèries i de restriccions elèctriques. Les restriccions ja havien començat la segona meitat de l'any 1938. A partir de 1939, amb l'entrada del règim franquista, aquesta crisi va anar acompanyada d'una política econòmica autàrquica que no va beneficiar gens els sectors productius de la ciutat.

Les fàbriques més importants de gènere de punt després de la Guerra Civil van ser: Can Marfà, Can Gassol, Contexta i Fontdevila i Torres. Totes elles tenien al voltant de 500 empleats excepte l'última, que en tenia 300. Les seguien una dotzena més amb més de 100 empleats.

Pel que fa a l'energia a Mataró, i havia la Fàbrica del Gas i una indústria de servei d'electricitat als burots, cap al torrent de can Boada.

### **2.3. Sector Terciari: Comerç, Serveis i Transports**

El Comerç i els serveis, als anys trenta a Mataró, es limitaven a una funció local i de tipus familiar, de petites dimensions, que corresponia al comerç minorista de productes de consum. Paral·lelament existien uns quants comerciants del ram alimentari que subministraven a les botigues locals i comarcals, i d'altres que eren proveïdors de materials per a la construcció que feien el mateix.

Els Mercats tradicionals eren els de la plaça Gran, la plaça Xica, al carrer de sant Cristòfor i La Peixateria al final del carrer Barcelona. Durant la segona República es va construir un nou mercat inaugurat el 14 d'abril de 1936 a la Plaça Pi i Margall, (actualment Plaça de Cuba).

A Mataró, com en la majoria de ciutats i pobles de Catalunya, es mantenia la tradició de celebrar un mercat setmanal que tenia lloc diumenge. Una de les mostres d'aquesta tradició era la venda de bestiar a la Plaça del Bous. Als anys trenta, va continuar el costum de vendre diumenge tant a les places com a les botigues, fins que el 1935 es va aplicar una disposició de la Generalitat de Catalunya sobre el règim de descans dominical en el ram de l'alimentació que ho va prohibir.<sup>16</sup>

A principi del segle XX hi havia costum de fer una fira durant de la Pasqua Granada, i tenia lloc el centre urbà de la ciutat, concretament a la Riera i a la Plaça de Santa Anna. L'any 1933 hi va haver una voluntat política de donar-hi un nou impuls de modernitat i,

<sup>15</sup> Biblioteca Popular de la Caixa d'Estalvis Laietana. Full informatiu editat per la CNT el de març de 1938 a Mataró.

<sup>16</sup> Diari de Mataró. 29 de gener de 1935

d'acord amb diversos sectors de la població, es va organitzar una comissió mixta municipal, amb representants del comerç de la ciutat, per tirar endavant aquesta iniciativa, que durant la segona República es va anar fent cada any fins al 1936. Durant la postguerra no es va iniciar fins a l'any 1950 i amb interrupcions continuades.

El procés de la incorporació de la banca a Mataró fou un procés lent. Segons J. Llovet, el 1936 la ciutat comptava amb cinc bancs<sup>17</sup>. La institució emblemàtica de la localitat era la Caixa d'Estalvis de Mataró, que va començar la seva activitat l'any 1863. Aquesta entitat esdevingué un factor molt important, ja que dugué a Mataró diferents serveis, tant socials com culturals, que s'aniran explicant en els apartats següents.

Els bancs i les caixes de l'existència dels quals en tenim constància són els següents: la Banca Arnús a la Riera, Banc de Catalunya al C. Sant Josep, Banc Central, a la Rambla de Castelar, Banc Urquijo, C. Francesc Macià, Banca Hermanos Majó, al C. Sant Antoni, 15.<sup>18</sup>

Els bancs i les caixes en temps de la Guerra Civil van ser intervinguts i en aquestes entitats van ser substituïts els càrrecs de les juntes de govern. Pel que fa referència a les seves activitats, van seguir amb certa normalització, tot i les circumstàncies existents en aquells moments.<sup>19</sup>

### **Transports i Comunicacions.**

El 1848 Mataró estrenava el tram del primer tren Barcelona – Mataró. En aquest camp, des de principi del s. XX va haver-hi un esforç continuat per millorar el servei tant en la prolongació del tram ferroviari com en la conservació del servei. L'any 1905 va ser inaugurada la nova estació de tren, que substituïa l'antiga estació .

A banda del tren, també hi havia diferents vies de comunicació entre els diferents pobles de les rodalies de la ciutat. El Camí Ral, obert a inicis de l'edat Moderna, i que des de Barcelona arribava al Rosselló, és l'origen de l'actual carretera general de la costa. La N.II, la gran via que de manera longitudinal travessa la comarca de dalt a baix i que juntament amb les carreteres que comuniquen amb el Vallès, pels diversos colls de la serralada, unien Mataró i tota la comarca per carretera.

Com a mitjà de transport interurbà, als anys trenta hi havia el tramvia Mataró-Argentona, que es va inaugurar l'any 1928. Va ser un enllaç perfecte entre aquestes dues poblacions i durant la Guerra Civil es van col·lectivitzar els seus serveis, tot i que va continuar el transport amb tartana des de l'estació fins als afores de la ciutat i a Argentona.

Cal tenir present el servei de Correus, que, després de passar per tota una sèrie d'ubicacions molt precàries, l'any 1932 es va instal·lar al Camí Ral, cantonada carrer de sant Antoni, d'una manera permanent i digna.

<sup>17</sup> Llovet, J. Obra citada, pàg 525.

<sup>18</sup> Anuario Comercial, 1931, tomo I. Pàg.1413

<sup>19</sup> Cronica del año del Centenario de la Caja de Ahorros y Monte de piedad de Mataró 1964.-pàg 115-118.

## **2.4. Construcció**

Arran de la depressió econòmica europea, aquesta activitat va ser una de les que més es va veure afectada per la crisi des de la segona meitat de 1929, fet que es va notar tot al llarg dels anys trenta i quaranta, fins a arribar a la segona meitat dels cinquanta, i va ser un dels sectors que va provocar més atur forçós a tot Catalunya i a Mataró en particular. La immigració, tal com hem apuntat en l'apartat de població, no va ser massa important i va anar disminuint de manera considerable en reduir-se l'oferta de mà d'obra. Per pal·liar aquest problema es va fomentar la construcció d'obres públiques com ara la construcció del mercat a la Plaça Pi i Margall i la reconstrucció i el manteniment de carrers i places, el sanejament i construcció de noves clavegueres, construcció de les rondes i de diversos equipaments col·lectius, com l'Alberg dels pobres. Amb tot hi va haver un descens en la construcció d'habitatges tant en l'àmbit de Catalunya com en el de Mataró.

## **3.- SINDICATS I ASSOCIACIONS PROFESSIONALS.**

El 1930 va ser un any en què ja s'entreveia la possibilitat d'organitzar els partits polítics i els sindicats que durant la Dictadura de Primo de Rivera van ser perseguits i il·legalitzats. En els últims anys d'aquest període dictatorial ja es van manifestar forts enfrontaments entre la patronal i els treballadors i també en el si de les organitzacions obreres. Eren moments en què la lluita de classes s'havia exterioritzat amb molta duresa, la qual cosa ens pot explicar els grans moviments socials dels anys trenta i l'esclat violent dels anys de la Guerra Civil. Cal considerar que la conflictivitat en temps de pau també era un efecte de la gran repressió dels anys vint que va afectar tot el territori espanyol, i d'una manera especial les poblacions industrials com Mataró.

Amb l'adveniment de la República, els problemes pendents des de molts decennis anteriors van haver de plantejar-se en un marc polític renovat, tant en les institucions de l'Estat com en les organitzacions polítiques i sindicals. Aquest canvi va significar per a les forces socials i populars que l'havien impulsat la gran oportunitat d'assimilar una democràcia a l'estil dels models occidentals.

### **3.1. CNT. Confederació Nacional del Treball.**

L'any 1931 a Mataró com va passar també a Barcelona, la CNT era el sindicat amb més nombre d'afiliats i molt actiu en diversos rams de la producció.

Catalunya: 321.395 afiliats = 30% de la classe obrera.

Barcelona: 174.360 afiliats = 58% de la classe obrera.

Mataró: 4.290 afiliats = 42% de la classe obrera.<sup>20</sup>

Com es pot veure, en aquestes dades quasi la meitat de la classe obrera pertany a aquest sindicat. La CNT durant el període de la Dictadura de Primo de Rivera va estar il·legalitzada a diferència de la UGT. En recuperar la legalitat, va recuperar també molts dels treballadors d'altres rams en detriment de la UGT.

El 1931 la CNT engloba, en la seva organització, un total de cinc Sindicats: Tèxtil, Vidre, *Campesinos*, Metall i Tintorers. Entre 1932-1933 hi ha una crisi oberta dins el sindicat produïda per diferents tendències que sempre havien existit entre grups, però que mai no havien trencat la convivència fins que l'organització de la FAI (Federació Anarquista Ibèrica), de caire més radical, va anar ocupant els llocs de direcció de la Federació Nacional del Sindicat de la CNT i es va enfrontar radicalment amb les tàctiques més moderades dels anarcosindicalistes. Aquest procés d'enfrontament va portar que alguns sindicats fossin expulsats el setembre de 1932, entre ells n'hi havia de Mataró, Sabadell, Manlleu... El mes de febrer de 1933, acusà del malestar per de les expulsions i consecutius enfrontaments, els sindicats expulsats es van unir i van demanar un Congrés Nacional per discutir les divergències. Aquest Congrés va tenir lloc el març de 1933, amb l'objectiu principal de pal·liar les diferències i tornar-se a unir. No va ser així i va guanyar la tendència faista.

Després del Congrés, els Sindicats expulsats es van organitzar el juny de 1933 amb el nom de "Sindicats d'Oposició". Un dels dirigents més importants dels Sindicats d'Oposició era Joan Peiró i Belis, dirigent de la CNT des dels anys vint, i de la Cooperativa del Vidre de Mataró i Ministre en temps de la República; per tant, la seva influència a Mataró va ser molt important i la tendència majoritària dels sindicats de la CNT van apostar pels Sindicats d'Oposició. Aquests Sindicats es van posicionar i organitzar al marge de la CNT i a Mataró van seguir aquesta línia els sindicats del Vidre, el de Fusters, els del Gènere de Punt, els del Metall, els de Tintorers i els de Cartró. Els altres es van quedar a la CNT.

De tota manera veurem que entre 1931 i 1933, tant a Catalunya com a Mataró, la CNT va patir aquesta crisi i va tenir les seves conseqüències en disminució del nombre d'afiliats.

El 1932 Catalunya tenia 250.000 afiliats (un descens del 22% dels seus afiliats).

El 1932 Mataró tenia 3.267 afiliats (un descens del 25% dels seus afiliats).

Aquesta escissió dins la CNT va afavorir que diversos treballadors, cansats de les polèmiques, tornessin a organitzar-se a la UGT. Entre la primavera i l'estiu de 1936 els "Sindicats d'Oposició" de Mataró i d'altres poblacions tornaran a reingressar a la CNT, després de clarificar uns i altres els seus programes d'actuació. Els fets d'octubre de

---

<sup>20</sup> Manté, M. Obra citada, pàg 174.

1934 i la posterior repressió, van fer reflexionar moltes organitzacions, tant sindicals com polítiques, per llimar diferències i unir esforços.

### **3.2. UGT i UGSOC. (Sindicats Obrers Socialistes de Catalunya).**

Segons diversos historiadors/es, la UGT a Catalunya sempre ha estat inferior a la CNT pel que fa a la seva força de convocatòria, i en la quantitat d'afiliats. Aquesta circumstància ha estat així des del començament del s. XX i en especial els anys de la República. Durant la Dictadura de Primo de Rivera, com que la CNT va ser il·legalitzada, la UGT va experimentar un creixement de tipus conjuntural, però arribada la República va tornar a decreïxer, tot i experimentar de manera paulatina un creixement cadenciós.

Segons Isidre Moles,<sup>21</sup> Mataró, igual que Roda de Ter i Manlleu, era una de les poblacions catalanes en què la UGT gaudia de més implantació. Hem de tenir en compte que Mataró havia estat un dels nuclis originaris d'aquesta central sindical i per tant era normal que hi mantingués un pes considerable, tot i la progressiva pèrdua d'influència en benefici de la tendència anarcosindicalista.

La UGT a Mataró, poc abans de la Segona República, tenia aquests Sindicats:

Unió de Treballadors Fusters,  
Sindicats de Tintorers i Blanquejadors,  
Societat de Carreters i Cotxers,  
Sindicat de Producció Agrícola,  
Societat d'Obrers de l'Aigua, Gas i Electricitat,  
Societat d'Oficis Varis (especialment Tipògrafs),  
Societat de Treballadors Forners,  
Unió d'Obrers i Empleats Municipals,  
Societat de Filatura i Preparats.

Alguns d'aquests Sindicats, a partir de les llibertats que va oferir el règim republicà, van passar a la CNT com en el cas del Sindicat de Tintorers, i els altres treballadors ho faran a títol personal o per grups de sectors diferents, que paulatinament aniran organitzant-se a la CNT i més tard en el "Sindicats d'Oposició".

Les dades de què disposem de la central sindical d'UGT a Mataró de l'any 1934 són les següents: <sup>22</sup>

Sindicat de Producció Agrícola	264 afiliats.
--------------------------------	---------------

---

<sup>21</sup> Molas, I. *El sistema de Partits polítics a Catalunya (1931-36)*. Ed. Edicions 62, pàg 119.

<sup>22</sup> Manté, M. Obra citada, pàg 193-96

Sindicat de la Unió de l'Art Tèxtil	406 “
Societat d'Obrers de l'Aigua, Gas i Electricitat	35 “
Unió de Treballadors Fusters	77 “
Societat d'Obrers Tipògrafs	35 “

L'any 1934 la UGT també va patir la seva crisi, a conseqüència dels enfrontaments entre la Federació Catalana del PSOE i la direcció del PSOE. Aquest problema a Catalunya va comportar l'organització d'una altra central sindical, la “*Unió General de Sindicats Obrers de Catalunya*” (UGSOC), que agrupava una bona part dels sindicats catalans que pertanyien a la UGT. Aquesta situació venia donada perquè aquesta central sindical sempre havia estat supeditada a les direccions del Partit Socialista, quan aquest experimentava canvis o escissions.

A partir del març de 1935 hi va haver una tendència a la unió de les entitats i partits polítics i en aquest cas la federació catalana del PSOE i la USC també es va fusionar i el 23 de juliol de 1936 culminaran aquesta fusió amb la unió del Partit Comunista de Catalunya i Partit Català Proletari, formant el Partit Unificat de Catalunya (PSUC). La unió també es va donar en el camp sindical i la UGSOC reingressà a la UGT entre el novembre i el desembre de 1935.<sup>23</sup>

Un dels dirigents més destacats de la UGT a Mataró va ser Jaume Comas Jo. Era teixidor de la fàbrica de ca l' *Asencio*, va ser diputat a Corts durant la República, va ser vocal del Consell Nacional del sindical tèxtil de la UGT i representant de la UGT en el Consell de Treball de la Generalitat.

Pel que fa a la política local, Jaume Comas Jo, va participar com a representant socialista en els comicis municipals i va ser en diverses ocasions conseller de l'Ajuntament amb anterioritat als comicis de la segona República. A les eleccions d'abril de 1931 hi va participar com a conseller i segon tinent d'alcalde. El 1936, després del Cop d'Estat Militar i dins l'ambient revolucionari del primer temps de la Guerra Civil, Jaume Comas va participar en el Consell d'Economia de la ciutat i va tenir el càrrec de president en la Junta de la Caixa d'Estalvis de Mataró, entre altres càrrecs i responsabilitats.

### **3.3. Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria.**

Entitat social i política fundada a Barcelona el 1903. Aquesta entitat aplegava els treballadors dels comerços i els administratius de les fàbriques i tallers. Va ser molt representativa d'aquest sector a moltes ciutats de Catalunya. A Barcelona es va destacar, a més a més de la seva lluita per qüestions laborals, per la seva projecció en el camp

<sup>23</sup> Molas, Isidre. Obra citada, pàg. 99-123..



cultural; alguns dels seus afiliats van formar part del Govern de la Generalitat, com va ser el cas de Francesc X. Casals, que va ser nomenat conseller de Treball i d'Assistència Social el 1932.

A Mataró, el Centre va néixer el 1911, la seva seu estava domiciliada a la Rambla Castelar, 38, 1 pis.<sup>24</sup> Es va distingir per la lluita en la millora de les condicions de vida i laborals, com també per la significativa tasca cultural a favor de la llengua. Els seus associats eren treballadors d'oficines de les fàbriques i dels bancs de la ciutat, hi havia dependents de comerç, però no eren tant nombrosos. Segons explica Vicenç Aris, volien que s'hi associessin noies que feien de dependents a les botigues, però era molt difícil.

Els dirigents més emblemàtics en temps de la República van ser Jaume Compte, Gaspar Sala, Joan Aimerich, Enric Banet i Vicenç Aris qui en va ser secretari entre 1936 i 1937.

En temps de la Guerra Civil va passar a dependre de la UGT arran del decret d'unificació sindical. Cal remarcar que, com a grup de treballadors organitzats, el 1936 van negociar amb els representants de l'Ajuntament un augment de salaris i les 40 hores setmanals i van col·laborar amb altres sindicats en l'organització de la vaga de 1936

Després de la Guerra Civil van ser clausurades les seves dependències així com també van ser prohibides les seves activitats sindicals, igual que les dels altres sindicats<sup>25</sup>.

### **3.4. Sindicats Autònoms:**

A Mataró existien algunes associacions obreres al marge dels grans sindicats. El 1931 es va crear l'Associació del Ram de Treballadors de l'Escorxador, que tenia 39 afiliats.

Un altre sindicat que en principi era autònom era el d'Obrers Forners, però el juliol de 1931 va ingressar a la UGT. Un altre va ser el Sindicat d'Oficials i Peons paletes de Mataró, que va conservar la seva autonomia, però que durant els anys trenta va estar molt influenciat per la CNT.<sup>26</sup>

Eren organitzacions amb poc pes sindical i es limitaven estrictament a qüestions laborals que estiguessin directament relacionades amb el seu treball. Sempre es van mantenir allunyades de les propostes de millora laboral d'altres organitzacions o relatives a drets polítics i sindicals.

### **3.5. Sindicats Catòlics**

Des de 1884 a Mataró existia una organització anomenada "Centre Catòlic d'Obrers" que el 1930 tenia 417 socis, no era pròpiament un sindicat però intercedia en

<sup>24</sup> AGC de Barcelona Entitats de Mataró, número de registre, 6654.

<sup>25</sup> Entrevista amb Vicenç Aris, 7-3-2006.

<sup>26</sup> Manté, M. Obra citada. Pàg. 197.

l'organització dels obrers mataronins i els aconsellava no afiliar-se als sindicats de classe perquè, segons els seus dirigents, eren perillosos per les seves influències ideològiques en què preconitzaven la lluita de classes. En aquest centre funcionava un servei mutualista amb subsidi en cas de malaltia o accident laboral i, per beneficiar-s'en els treballadors havien de pagar una part important del seu salari. El sistema de mutualitat funcionava en altres centres culturals de la ciutat.<sup>27</sup>

El 1934 a Catalunya i amb protecció de l'Església Catòlica es va crear la "Unió dels Treballadors Cristians de Catalunya". A Mataró, a partir del "Diari de Mataró" i del "Pensament Marià", va haver-hi un intent d'organitzar uns sindicats catòlics amb un programa que defensés els interessos de la classe treballadora, però, segons M. Manté, no van anar més enllà de les intencions i dels escrits, ja que a la pràctica no va funcionar.<sup>28</sup>

### **3.6. Sindicats Agrícoles**

El *Sindicato de Campesinos* seguia les directrius de la CNT i estava organitzat dins d'aquesta central sindical. Segons dades de Marta Manté, el 1932 tenia 250 afiliats i el 1933 en tenia 350<sup>29</sup>. Si el comparem amb altres sindicats, són dades prou importants tenint en compte la mà d'obra pagesa.

Aquest Sindicat, pel que sembla, va estar format per la mateixa organització anarcosindicalista el 1931 i sabem que el 1932 va participar en el Congrés Regional de la CNT. Va ser un dels sindicats més radicals, i quan es va produir l'escissió es va decantar pel suport a la tendència faista; per tant, va continuar a la CNT.<sup>30</sup>

El "Sindicat de la Producció Agrícola", pel que diuen tant Marta Manté com Jordi Pomés, sembla que a Mataró va estar fundat pocs mesos abans de proclamar-se la República. Estava organitzat dins la UGT i en el 1934 tenia 264 treballadors afiliats. Si tenim en compte el nombre de jornalers que el 1933 estaven a la CNT, podem comprovar que els pagesos inscrits al sindicat de la UGT són aproximadament 100 menys.

El "Sindicat Agrícola de Mataró i Litoral" va ser creat el 1925 per un grup de 15 productors i comptava amb 150 afiliats; el Diari de la Generalitat del 24 de gener de 1934 diu que tenia 144 afiliats. Segons M. Manté la majoria dels afiliats eren petits i mitjans propietaris, els objectius immediats dels quals eren la venda de la patata i l'adquisició dels fertilitzants juntament amb la importació de les llavors d'Anglaterra.

---

<sup>27</sup> Ligos Victor, Cent anys d' Excursionisme Mataroní. 1898-1998. Agrupacio Cientifico-Excursionista Patronat de Cultura, pàg. 54-55

<sup>28</sup> Idem.

<sup>29</sup> Idem, pàg 183.

<sup>30</sup> Pomés, J. *Les "Mataró's Potatoes" i el Cooperativisme Agrari al Maresme (1903-1939)*. Premi Iluro 1990. Caixa d'Estavis Laietana de Mataró 1991, pàg 214.

Amb aquesta mateixa finalitat el 1927 es va crear la “Federació de Sindicats Agrícoles del Litoral” (FSAL),<sup>31</sup> que tenia una influència molt forta en els pagesos de la zona del Maresme.

La “Federació de Sindicats Agrícoles del Maresme”, va ser considerada l’entitat més potent de la “Unió de Sindicats Agrícoles de Catalunya (USA). Segons l’estudi de J. Pomés, va mantenir una gran vitalitat fins a l’any 1938.

La FSAL va esdevenir un nou tipus d’entitat cooperativa, amb interessos corporatius i únicament econòmics. Per aconseguir aquests objectius es va mirar d’emmotllar als diferents governs. Tot i que en els primers moments del règim republicà semblava que compartia l’eufòria de les esquerres, a partir de la crisi econòmica de 1933 es va decantar sempre pels partits de dretes. Una assemblea del FSAL a Mataró, el 17 de febrer de 1935, va ser presidida pel cap del “*Partido Agrario Español*”, Martínez de Velasco. Aquest partit va començar a implantar-se a Catalunya a partir de 1933 amb el suport de la Lliga, dins el context de radicalització de la Llei de Contractes de Conreu.

Tot i així la radicalització política d’aquests anys va portar diversos conflictes en el si de diversos sindicats associats a la FSAL. A diferents pobles del Maresme es va crear la Unió de Rabassaires i va ser un competidor important en diferents localitats. De fet, segons J. Pomés, tant els uns com els altres tenien els mateixos objectius econòmics i la mateixa composició social; l’única diferència eren les preferències polítiques.

El 1935, quan la Unió de Rabassaires, dirigida per Josep Calvet i Móra, decideix deixar a seгон terme la lluita pels contractes de conreu per dedicar-se de ple a la lluita contra els comerciants, tant els parcers com els arrendataris de la comarca havien aconseguit la plena propietat de la terra, amb l’ajuda del cooperativisme agrari treballant dins dels sindicats Agrícoles al costat dels petits i mitjans propietaris.

A Mataró, la Unió de Rabassaires va néixer el 1933 i no va ser molt important, ja que dominava la situació el Sindicat integrat al FSAL. A partir de 1935, després d’un seguit de crisis d’exportació, a causa de la crisi europea, els dirigents de FSAL a Mataró i a la comarca acabaren pactant amb els comerciants i es clarificaren cada vegada més les seves postures d’acostament als partits de dreta. En canvi els de la Unió de Rabassaires i els altres sindicats de jornalers seran els que continuaran treballant amb el cooperativisme reformista durant la Guerra Civil i sota el decret d’unificació sindical.

Segons J. Pomés,<sup>32</sup> el Sindicat Agrícola de Mataró i Litoral va obrir unes noves dependències al carrer Lepant. Quan les inauguraren el maig de 1936, el rètol del nom de la Cooperativa, el van escriure en castellà i aquest fet va provocar el rebuig d’alguns socis descontents que, segons Marta Manté, podria demostrar que la influència política de la ideologia dretana no va afectar tots els socis, com a mínim pel que feia a l’ús de la

---

<sup>31</sup> Manté M. Obra citada pàg. 198 i Pomés, J. Obra citada, pàg 222.

<sup>32</sup> Pomés J. Obra citada pàg. 192, i Manté M. Obra citada, pàg 200.

llengua. Cal tenir en compte que en els sindicats, per regla general, no tots els afiliats havien de participar d'un mateix ideari polític i és natural que hi hagués pluralitat. Però en aquest cas i durant els anys de radicalització de lluita, era molt significatiu que els dirigents de la FSAL estiguessin vinculats a partits de dreta, no només amb la Lliga, sinó també amb l' *Accion Popular* de Catalunya. Una prova d'això va ser la postura de boicot continuat a la Conselleria de Proveïments en temps de la Guerra Civil a Mataró.<sup>33</sup>

### **3.7. Societats Mutualistes**

El mutualisme, en el seu inici, va ser un instrument d'associacionisme obrer davant la precarietat i inseguretat en el treball dels obrers. Durant els anys vint i ben entrats els trenta, aquest tipus d'associacions, es van anar consolidant com a conseqüència de l'endarreriment del nostre país en matèria d'assegurances socials. A partir d'aquest sistema, els treballadors/es es podien beneficiar d'assistència mèdica en cas de malaltia.

L'entitat més representativa a la ciutat durant aquests anys va ser *La Alianza Mataronesa*, creada l'any 1909 per un grup de productors. L'objectiu principal va ser donar servei a les classes populars de la ciutat, en l'àmbit d'assistència mèdica i quirúrgica, amb el suport d'una petita quota mensual dels associats. L'any 1920 va construir l'edifici d'una clínica i l'any 1931 s'hi va incorporar un servei de farmàcia de tipus cooperatiu.

En temps de la República aquesta entitat tenia més de 23.000 associats entre persones de Mataró i de la Comarca. Oferia servei de clínica, consultori mèdic, farmàcia, laboratori, raigs X, terapèutica física, banys...

Els serveis podien considerar-se quasi públics, ja que eren subvencionats per administracions de l'Estat, de la província i de l'Ajuntament, i a canvi atendien tots els accidentats a la via pública de manera gratuïta.

El 1940 va ser incautada per les autoritats franquistes. S'hi van mantenir els socis, però en lloc d'estar subvencionada per les administracions estatals i provincials la van convertir en servei de Seguretat Obligatòria de l'Estat. Tenia 7.000 cartilles d'afiliació a la seguretat social, 60 productors que li donaven suport i 35 professionals que donaven servei d'assistència mèdica. El 5 d'abril de 1940 també es va incautar la Farmàcia, que fou clausurada per a la pressió i hostilitat dels professionals del ram de la ciutat. Segons un informe,<sup>34</sup> aquest tancament va anar en detriment dels associats i de la població en general perquè aquesta farmàcia, pel fet de ser cooperativa, podia oferir uns preus molt més baixos que les altres farmàcies de la ciutat.

---

<sup>33</sup> Colomer, M. La Guerra Civil a Mataró 1936-1939. Abadia de Montserrat i Patronat de Cultura de l'Ajuntament de Mataró, Mataró 2006 (està previst que surti el mes d'abril).

<sup>34</sup> AMM. GOV. 524.

A Mataró, el 1921, les empreses del Gènere de Punt amb la col·laboració de la Caixa d'Estalvis de Mataró van establir el retir obrer, l'assegurança dels accidents de treball i de subsidis en cas de malaltia, maternitat i defunció. A nivell estatal, no va trigar gaire en implantar-se el retir obrer obligatori, mitjançant *El Instituto Nacional de Previsión*. *La Alianza Mataronesa* oferia uns serveis que es van complementar amb els drets reconeguts a favor del progrés social que el moviment obrer anava conquerint amb la seva lluita sindical.

A banda d'aquesta mútua hi havia altres entitats, també de tipus mutualistes, menys representatives com la *La Mútua Mataronense de Seguros contra Incendios* i altres de tipus més cultural que tenien incorporada una mutualitat en la seva organització i que ja tractarem en el seu propi apartat.

### **3.8. Societats Cooperatives**

A Mataró, el cooperativisme ha estat tradicionalment un mitjà d'agrupació mútua i de solidaritat entre les classes populars. Com hem vist anteriorment, es van formar cooperatives de producció segons els oficis, però també hi havia cooperatives de consum que el 1927 van decidir fusionar-se i constituir-se com la *La Unió de Cooperatives de Mataró*. En aquesta fusió es van agrupar *La Protectora Mataronesa*, *La Marítima*, *La Portorriqueña* i *l'Economat del Centre Federalista Radical*.

*La Unió de Cooperatives de Mataró* va desenvolupar una activitat molt important tot al llarg dels anys trenta, i va tenir un paper rellevant en el camp cultural de la ciutat en temps de la Segona República. En el marc de llibertats democràtiques, l'any 1932 la *Cooperativa l'Estrella* també es va adherir a la Unió de Cooperatives de Mataró, la seva seu residia al carrer Meléndez. Cap al 1934 el Forn col·lectiu "*La Tahona*" també en va formar part i estava ubicada al carrer Montserrat, 54. L'any 1935 la Unió de Cooperatives estrenava un local al carrer Ferrer i Guàrdia (actual Riera). Va ser un Casal de lleure amb sala d'actes i espais per als grups de cultura, on va destacar significativament el grup de teatre. El 1936 també es va adherir a la Unió de Cooperadors la *Cooperativa la Llavaneres*.<sup>35</sup>

Amb la promulgació de la llei de Cooperatives es va endegar una actitud positiva i d'expansió del moviment cooperatiu a la nostra ciutat. A banda de la Unió de Cooperatives de Mataró i altres cooperatives existents des de feia molt de temps se n'hi van afegir d'altres com:

1932- Cooperativa de Barbers, *La Unió*

1933- Cooperativa de Rajolers, *La Fraternitat*

1934- Cooperativa de Fusters.

---

<sup>35</sup> Colomer. M. Obra citada, pàg. 45. Butlletí portaveu de la Unió de Cooperatives de Mataró, núm del 15 al 19, 1931-1932. AMM. Documents Governació.

1935- Cooperativa de Lleters.

1935-Cooperativa de Sastres.

1936-Cooperativa de Forners.<sup>36</sup>

Al principi de la Guerra Civil es van anar formant altres cooperatives com la *Cooperativa d'Indústria Confederal de Begudes Carbòniques de Mataró*. En aquest període diverses cooperatives i petits tallers privats es van ajuntar amb als sindicats i amb les col·lectivitzacions, i van anar creant un teixit organitzatiu d'autogestió a la ciutat. En el cas del *Sindicat de les Indústries Alimentàries*, sabem a través del Diari Llibertat del 5 octubre de 1937 que treballava conjuntament amb la Unió de Cooperatives CADCI (UGT) per tal de construir una sola cooperativa. O sigui que, tant la forma de cooperació com la de col·lectivització, van conviure de manera conjunta en una situació en la qual, com més avançava la guerra, més difícil era organitzar-se i conviure a la rera guarda, a causa dels estralls i la manca de proveïments.<sup>37</sup>

A l'acabament de la Guerra Civil, la Unió de Cooperadors de Mataró tenia una sèrie de propietats que van ser incautades per les autoritats polítiques d'aquell temps:

Una finca al camí Ral, 260-62.

Una finca a la Rambla, on hi tenia el Casal Cultural i després la Falange hi va ubicar els menjadors infantils d'Auxili Social.

Una finca al carrer St. Felicià, 24-30, conegut pel Cafè de Mar.

Una finca al carrer Palmerola, 1, que tenia sortida pel carrer Deu de Gener”

Una finca al carrer Cristina, 23 –24.

Una finca al carrer Meléndez, 15

Una finca al carrer Concepció, 33.

A partir de les incautacions, no van trigar gaire a clausurar el serveis i a perseguir els cooperadors com a persones vinculades al Front Popular i, per tant, enemics del règim.<sup>38</sup>

A banda d'aquestes cooperatives, la que va fer un servei sanitari important va ser la *Cooperativa Sanitària la Humanitat*. Durant la postguerra la varen incautar, ja que venia els medicaments més bé de preu que els altres establiments i els farmacèutics de Mataró van aprofitar els moments de repressió del cooperativisme per fer-la tancar.

La *Cooperativa de Casas Baratas de Mataró*, segons un informe de la *Comisión Central de Incautaciones* no tenia res a veure amb la *Cooperativa Española de Casas Baratas “Pablo Iglesias”*, perquè aquesta última constava que la seva seu estava a Madrid. Les nostres indagacions ens indiquen que la *Cooperativa de Casas Baratas de*

---

<sup>36</sup> Aquesta cooperativa ja existia des de 1907 al c. Montserrat coneguda amb el nom de TAHONA.

<sup>37</sup> Colomer, M. Obra citada, pàg. 85-92

<sup>38</sup> AHN. Madrid. Causa General de Mataró.

*Mataró* va ser creada pels socialistes mataronins i destinada a la promoció d'habitatges socials; per tant, les dues Cooperatives estaven interrelacionades, ja que totes dues provenen dels rengles del PSOE. El seu patrimoni era important, ja que tenia uns terrenys de 2.310 m<sup>2</sup> al carrer de Goya, pensats per edificar-hi cases barates, segons l'ideari social de l'època. Tenia les oficines a la *Casa del Poble*, i comprenien de planta baixa i dos pisos, seu també del PSOE i de la central sindical de la UGT, al carrer de Sta. Marta, 3, xamfrà amb l'actual Plaça de les Tereses. Per últim tenien una finca al carrer de St. Agustí, 50, que estava inscrita en el *Registre de la Propietat* com una entitat cooperativa de Madrid, on vivia el dirigent socialista Jaume Comas Jo. Aquestes cooperatives, així com el seu patrimoni, també van ser represaliades de la mateixa manera que totes les altres de la ciutat.<sup>39</sup>

L'ideal del cooperativisme té un objectiu que va més enllà del merament econòmic, i és el millorament de les condicions de vida, de la cultura, de l'educació i en definitiva persegueix el millorament de la persona i de la col·lectivitat mitjançant l'aprenentatge i l'exercici de la democràcia com a mitjà per la gestió d'una societat cooperativa amb esperit d'igualtat i responsabilitat vers els altres i a la mateixa empresa. Aquest ideal va estar iniciat i ha seguit ordint-se en el teixit de les classes populars de Mataró i de tot el món. Es fa evident que amb aquesta manera de pensar i de fer, en èpoques de Dictadura les Cooperatives sempre han estat perseguides.

#### **4.SOCIETATS PATRONALS**

Aquestes societats generalment van ser fruit de l'esperit corporatiu de patrons d'oficis que sempre havien existit. En aquest temps la seva activitat va anar marcada també per una autodefensa davant les demandes obreres. En el registre civil, hem constatat que les actes de les reunions bàsicament eren per posar-se d'acord sobre preus dels productes, el salari i les vacances dels seus treballadors.

El Gremi de Barbers i Perruquers, per exemple, tenia 22 socis, i en un període de tres anys (1929-1932), canvià de junta cinc vegades per desacords entre ells, fet que demostra que entre ells era difícil mantenir la cordialitat davant la competència comercial que hi havia a la ciutat. En altres societats patronals, com la Unió Gremial Mataronina, veiem que canvia d'adreça molt sovint, altres que ni tan sols tenien domicili fix, etc. Es dedueix que generalment eren agrupacions de petits propietaris d'establiments de tipus familiar i que tenien pocs treballadors al seu càrrec, fora d'algun cas determinant que detallarem immediatament.

A banda de l'associació de patrons del Gènere de Punt i dels propietaris agrícoles que ja hem esmentat en el seu apartat, les societats patronals que hem trobat registrades al Govern Civil són les següents:

---

<sup>39</sup> AHN. Madrid. Causa General de Mataró.

<i>Societat patronal</i>	<i>Adreça</i>	<i>Socis patrons</i>	<i>treballadors</i>
Unió Patronal Mataronina Secció Comerç Secció Metal·lúrgica Secció Construcció	pl. De la Llibertat, 60	53 38 30	90 75 249
Unió Patronal de Fusters	Riera, 18	14	53
Unió Patronal de Carreters	Sta. Maria, 1 i 3	15	47
Unió Patronal del Ram de l'alimentació	Carles Padrós, 2	81	20
Gremi de Sastres de Mataró i Comarca	Riera, 60	(no consta)	(no consta)
Societat de Carnissers de Mataró i Comarca	Sta. Maria, 28	(no consta)	(no consta)
Gremi de Patrons Barbers	Churruca, 25	22	
Agrupació de Mestres Sabaters	Rambla Castelar, 40, 1r.	(no consta)	(no consta)
Centre de Patrons Vaquers i Gremi de Venedors de Llet de Vaca	Carles Padrós, 40	(no consta)	(no consta)
Patrons Lampistes, Electricistes i Similars	(no consta)	(no consta)	(no consta)

40

Durant el període de la Guerra Civil (1936-1939), els professionals que van continuar treballant es van haver de sindicalitzar, obligatòriament per decret, a la UGT o bé a la CNT, i alguns van ser col·lectivitzats. Per tant com a agrupacions de patrons van desaparèixer; tot i així, com a empreses familiars poca cosa va variar.

## 5.- MOVIMENTS SOCIALS

### **5.1. Conflictes reivindicatius des de l'abril del 1931 a l'octubre de 1934.**

<sup>40</sup> AGA Província de Barcelona. Registre d'entitats de Mataró, les dades consten entre l'any 1930 i el 1936. Sabem que el nom dels carrers corresponen a diferents períodes, però hem cregut convenient respectar –ne la inscripció, tal com l'hem trobat en el document.



En proclamar-se la Segona República, a Mataró va governar l'Ajuntament una coalició republicana socialista juntament amb Acció Catalana Republicana. El Govern Municipal va estar presidit primer per l'alcalde Josep Abril, del centre República Federal (ERC), del 14 d'abril de 1931 fins 4 d'abril de 1933, i després per dirigents d'Acció Catalana: Jaume Recoder fins a 26-4-1933, J. Rabat fins a 20-11-1933 i per Jaume Llavina des del 23-11-1933 fins a les noves eleccions municipals del 14 de gener de 1934.

Els dirigents polítics aspiraven a fer disminuir les injustícies i desigualtats socials en un moment en què la lluita de classe s'havia radicalitzat. Les primeres mesures del Govern Central van anar encaminades a les reformes d'Ensenyament, Reformes Agràries i dels Treballadors industrials. Van vetllar per les llibertats sindicals i perquè aquestes fossin respectades per la patronal. Aquestes reformes molt aviat van ser rebutjades amb duresa pels sectors tradicionals de la dreta, mentre en les classes populars anava creixent la impaciència i la desconfiança per la lentitud dels acords i la seva posada en pràctica.

Va agreujar la situació la crisi econòmica europea, que a Mataró es va començar a notar el 1933, especialment en l'exportació de les patates, en el ram de la construcció i en l'atur obrer en les fàbriques del Gènere de Punt. Després d'una època d'una notable prosperitat econòmica, en els moments més complexos de les reformes del Govern republicà, aquesta crisi no va ajudar a calmar les inquietuds que es vivien en aquell temps.

Per tant, l'Ajuntament es va plantejar de bon principi uns projectes per avançar en obres públiques i iniciatives locals per minorar l'atur. Aquestes intencions no sempre van ser consensuades per totes les formacions polítiques que regien el Govern Municipal.

Era difícil iniciar unes obres públiques sense ajudes externes d'altres administracions polítiques superiors i sense un augment dels impostos. Per aquestes i altres raons Acció Catalana no va veure factible donar suport a aquests projectes. Això i també la pressió dels sindicats, especialment de la CNT, i altres pressions de tipus més polític van ser el detonant de la dimissió de l'alcalde Josep Abril, i la successió d'alcaldes d'Acció Catalana que van passar pel Govern Municipal.

Aquesta situació de provisionalitat política, la intenció dels sindicats en fer valer el seu paper polític i social, i la crisi econòmica que anava quallant en el teixit social en forma de l'atur obrer, van provocar un seguit de mobilitzacions:

<i>Data</i>	<i>Mobilitzacions</i>
1 maig 1930	Actes a favor de les llibertats i millores laborals.
Juny 1931	Vaga de 8 dies del ram de lampistes i rajolers. Convocada per la CNT. Motius: augment de salaris i disminució d'hores de treball.

<i>Data</i>	<i>Mobilitzacions</i>
Juny 1931	Vaga de 8 dies del gènere de punt. Fàbriques Minguell i Imbern. Motius: Augment de salaris.
Juny 1931	Conflicte de telefònica. Va afectar tot Espanya. Mataró va seguir les consignes de la CNT.
Juliol 1931	Conflicte del ram dels tipògrafs. Es va solucionar d'acord amb els sindicats i la patronal.
Setembre 1931	Vaga general que va paraitzar la ciutat a favor de la llibertat dels presos anarquistes. Fins i tot hi van participar els tramviaries, pagesos, botiguers...
Set.- oct. 1931	Vaga de paletes. Enfrontament entre la CNT i la UGT.
Setembre 1931	Conflicte a la fàbrica de Navalles de "Can Montserrat".
Gener – febrer 1932	Conflicte al Ram del Gènere de Punt. Demanda de millores laborals. Van funcionar els Jurats Mixtos.
Febrer 1932	Vaga d'alguns dies en el Ram de l'Aigua. Picabaralles entre la CNT i la UGT. Millores laborals.
Abril- juny 1932	Conflicte dels pagesos contractats en temps de recollida de les patates. Hi va haver enfrontaments entre els pagesos i la Guàrdia Civil; hi van haver dos pagesos ferits. Va desembocar en una vaga general en què va intervenir l'Ajuntament i es van signar unes bases favorables als pagesos contractats.
15 Febrer 1932	Vaga general convocada per la CNT i seguida per la majoria de la població.
20 Febrer 1932	Convocatòria de vaga general, però no va ser secundada per la majoria de la població.
Agost 1932	Conflicte de tipus solidari per l'acomiadament d'una obrera; se'n va aconseguir la readmissió.
Setembre 1932	Vaga de 8 dies de paletes, de tipus solidari a favor dels treballadors de la fàbrica "Bòvila Ventura", que va haver de tancar.
Al llarg de 1932	Hi va haver altres conflictes de poca importància en els rams de carreters, confiters, lampistes i serrallers, que es van poder resoldre entre la patronal i els treballadors.

<i>Data</i>	<i>Mobilitzacions</i>
Març 1933	Convocada una vaga general que no va ser secundada per gaire gent.
Maig 1933	Vaga del ram del tèxtil. Convocada per CNT. Motiu: normalització de salaris.
Maig 1933	Vaga de tipus solidari amb els treballadors del Llobregat.
23 agost 1933	3 dies de vaga en el ram dels fusters, convocada per la CNT i UGT. Es va resoldre a favor dels treballadors.
23 agost 1933	14 dies de vaga en el ram dels paletes. Convocada per la CNT i UGT. Es va resoldre a favor dels treballadors.
29 setembre 33	Conflicte en el ram de l'aigua. Convocat pels "Sindicats d'Oposició", va començar a la Tintoreria Marchal i es va estendre a les altres indústries del ram. Va haver d'intervenir-hi l'Ajuntament i posteriorment el Governador Civil.
15 febrer 1933	Negociacions sense problemes. Unitat entre CNT i UGT, en el ram de dependents de comerç.
21 octubre 1933	Negociacions sense problemes. Unitat entre CNT i UGT, en el ram del paper. Topada entre netejadors de sabates i Guàrdia Civil, van resultar ferits dos civils. L'alcalde hi va haver d'intervenir.
28-29 nov. 1933	Negociacions sense problemes. Unitat entre CNT i UGT, en el ram del metall.
6 de desembre 1933	Negociacions sense problemes. Unitat entre CNT i UGT, en el ram dels llauners.
Juny 1934	Conflicte del tèxtil a la fàbrica "Viñas".
Juliol 1934	Conflicte en el tèxtil a la fàbrica "Ramon Domingo".
Setembre 1934	Conflicte en el tèxtil a la fàbrica "Vives".
Entre finals de juliol i principi d'agost 1934	Diversos conflictes en el ram de caixers, barbers, aigua, gas i electricitat.
4-7 octubre 1934	Vaga general a tot Catalunya, convocada per "Aliança Obrera" i mobilitzacions de grups d'Estat Català, Nosaltres Sols! i ERC. Una vaga de tipus social i polític.

### **Comentaris sobre la gràfica:**

L'any 1931 veiem a la gràfica que hi ha set conflictes obrers, sis dels quals són estrictament d'ordre laboral, només un es soluciona en una simple negociació entre treballadors i patronal. L'altre va ser de caràcter polític a favor de la llibertat de presos anarquistes.

L'any 1932 observem quatre conflictes laborals de gran consideració i dos intents de vaga general de caràcter polític. Quatre negociacions de condicions de treball i laboral que es van poder resoldre entre els treballadors i la patronal. També trobem dos conflictes de tipus solidari amb els treballadors i treballadores del mateix ram.

L'any 1933 notem que hi havia un avanç perquè ja no hi ha elements de conflicte, ja que hi havia quatre negociacions laborals entre treballadors i patronal normalitzades. També hi havia onze conflictes laborals, alguns van derivar a manifestacions pacífiques i vagues, per demanar bàsicament normalització de salaris i reducció de les hores de treball. Hi va haver dues vagues, una amb solidaritat i l'altra a nivell polític i social.

A nivell sindical trobem que entre 1931 i 1932 hi ha un enfrontament entre la CNT i la UGT que tot sovint complica l'acció reivindicativa. La UGT mostra la conveniència de negociar amb els "Jurats Mixtos" i la CNT no creu que hagi d'haver-hi intermediaris entre la patronal i els sindicats de cada ram, tot i així accepta reiteradament la intervenció de l'Ajuntament que moltes vegades intervé a favor dels treballadors. Quant al poder de convocatòria, la CNT en tenia molt més que la UGT

Des de 1933 fins a l'octubre de 1934 podem percebre una unitat d'acció entre CNT i UGT en la majoria de negociacions i conflictes laborals, que culmina en la formació de l'Aliança Obrera, en què a Mataró hi van participar tots els sindicats. Els Fets d'Octubre van seguir les indicacions de Barcelona i va ser una mobilització político-social.

Un dels aspectes a ressaltar de la patronal va ser la reticència, en la majoria de fàbriques, a reconèixer i acceptar els dirigents sindicals com a interlocutors per negociar les millores laborals. La patronal no volia acceptar aquest dret sindical i es va resistir a admetre que havia de ser així, actitud que també va complicar molt les negociacions que en la majoria dels casos haguessin pogut ser una simple negociació entre sindicats i patronal.

### **Resultats obtinguts entre 1931-1934**

El juny 1931 es va aconseguir a les fàbriques "Minguell" i "Ymbern" un 20 % d'augment salarial. Abans del juny de 1931 cobraven segons categories; 40 ptes., 42 ptes. i 45 ptes. a la setmana i van passar a cobrar 48 ptes., 50 ptes. i 52 ptes. a la setmana. A partir d'aquest fet altres fàbriques del ram van fer el mateix.<sup>41</sup>

---

<sup>41</sup> Albada. Juny 1931.

El juliol de 1931 la Federació de Sindicats del Tèxtil de Mataró va presentar a la patronal un programa reivindicatiu per anar negociant de manera conjunta. Els punts per negociar eren els següents:<sup>42</sup>

- \_. Jornada laboral de 44 hores a la setmana.
- \_.Jornal íntegre en cas d'accident de treball o malaltia.
- \_. Repartiment del treball en cas de crisi.
- \_.Maternitat: 4 setmanes abans del part i 4 setmanes després del part, pagades.
- \_. Higiene a les fàbriques.
- \_. Subsidi de vellesa.
- \_. Subsidi d'atur.

Com es pot veure no es parla en cap punt augment de salaris. Era clar que ja havien arribat a un acord amb anterioritat.

D'aquesta proposta de negociació van obtenir un horari normal setmanal de 48 hores. Pels torns nocturns, de 42 hores setmanals. Pels torns variables, 45 hores setmanals. I temps pagat per a la neteja de màquines.

En altres rams tenim constància que els vigilants de nit i porters abans de 1931 feien moltes hores a la setmana, alguns arribaven a fer-ne 83 h. i van regular l'horari a 48 h. i amb un salari de 45 ptes. setmanals.

Pel que fa als treballadors en general, van obtenir una setmana de vacances pagades, que havia de coincidir amb els dies de festa major (última setmana de juliol) i 12 dies de festa pagats l'any.

Respecte al permís per Maternitat, a Mataró ja feia temps que s'havia aconseguit que la *Mútua Mataronense* pagués durant 60 dies 3 ptes. per dia i la diferència la pagava la treballadora. Es va aconseguir que la patronal aportés 0,86 pessetes per dia, durant 60 dies i així millorava una mica la situació de l'assalariada.

En altres rams també es van aconseguir altres increments salarials durant l'any 1933

Tant els fusters com els paletes aconseguiren les 44 hores i 66 pessetes setmanals.

Es va aconseguir les llibertats sindicals i el reconeixement de la patronal del dret dels treballadors a negociar a partir dels seus representants sindicals.

Els empresaris de les fàbriques més grans del tèxtil a Mataró van decidir associar-se a la "Federació de Fàbriques de Filats i Teixits de Catalunya" per sentir-se més segurs en la línia a seguir, tant respecte a les condicions laborals dels treballadors com en les responsabilitats polítiques davant les reformes socials republicanes.

---

<sup>42</sup> Manté M. Obra citada. Pàg. 224-226.

Cal fer ressaltar que les autoritats del Govern Municipal sempre van tenir una actitud favorable a fer complir els drets dels treballadors i en la majoria de conflictes van ser favorables a les reivindicacions obreres.

## **5.2. Situació política entre gener de 1934 i febrer de 1936.**

A Mataró, després de les eleccions municipals de gener de 1934, va ser elegit Alcalde Salvador Cruixent Rovira d'ERC, que va governar amb els socialistes i alguns obrers independents. Aquesta vegada ACR no es va presentar a les eleccions i la dreta mataronina va estar representada per la llista electoral de la Lliga Regionalista en què hi havia membres d'*Acción Popular* (CEDA) i Tradicionalistes.

Els problemes centrals d'aquest govern municipal seguiran sent l'atur i els projectes d'obres públiques. Es van fer diverses accions per fer comprometre al Govern Central i obtenir subvencions. En el pressupost de 1934 s'augmenten els impostos per compensar les despeses en les partides consignades per obres públiques. Aquest augment dels impostos va aixecar moltes crítiques pels grups de l'oposició, especialment representants de la Lliga Regionalista, que hi va votar en contra. La seva actitud era coherent, ja que els impostos augmentats eren especialment els que es referien a propietaris urbans, establiments comercials, establiments industrials, etc.

Aquests projectes es van tirar endavant però van ser estroncats per la revolta política dels fets d'octubre de 1934 a Mataró. La ciutat, com una població més, es va sumar a la crida de vaga general que va convocar l'Aliança Obrera, en què hi van participar els Sindicat d'Oposició (anarcosindicalistes), UGT, Partit Socialista i Partit Comunista, i la mobilització dels grups nacionalistes d'esquerra com ERC, Estat Català i Nosaltres Sols!. A Mataró l'alçament armat d'Estat Català i Nosaltres Sols! va fracassar. Un grup de la FAI va cremar l'altar de les ànimes de Sta. Maria però no hi va haver víctimes.

Es va acabar amb una forta repressió i es va suprimir l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, els temes laborals van dependre del *Ministerio de Trabajo*, es van dissoldre els "Jurats Mixtes" i es van suprimir tots els avenços laborals aconseguits fins en aquells moments. El primer temps es va decretar l'Estat de Guerra i a l'empara d'aquesta llei es van perseguir i empresonar els dirigents sindicals i nacionalistes d'esquerra de Mataró i de tot Catalunya, entre els quals es comptava el Govern de la Generalitat amb Lluís Companys.

A partir del dia 7 d'octubre Mataró es va veure sotmès a un estat d'excepció, amb mesures estrictes per circular pels carrers a segons quines hores del vespre, amb l'exèrcit fent guàrdia a l'Ajuntament. Van ser clausurades les seus dels partits polítics d'esquerres i dels sindicats. Van ser prohibides les llibertats individuals com la llibertat d'expressió, de reunió, sindical, etc.

El 9 d'octubre de 1934 el *Coronel Comandante Militar* va destituir els polítics del Govern Municipal representants d'ERC, els Socialistes i els obrers independents i al seu

lloc van constituir una Comissió Gestora amb 8 persones significatives de la Lliga Regionalista i d'altres grups de la dreta mataronina. Entre l'octubre de 1934 i el febrer de 1936 Mataró va estar regit per tres alcaldes: Joan Novelles, Josep Ma. Fradera i Joan Masriera.

Aquesta Comissió Gestora va governar la ciutat entre polèmiques i enfrontaments en les diferents tendències polítiques de la dreta, la qüestió va quedar demostrada en el fet que van ser necessaris tres alcaldes en només un any i mig. En la seva gestió, la C. Gestora quan es van haver de fer els pressupostos municipals de 1935, va ser remarcable que haguessin fet disminuir els impostos i, per tant, també algunes de les partides dedicades a obres públiques i en la reducció de personal de la brigada municipal d'obres públiques. Era exactament el que havien defensat sempre; per tant, eren coherents.<sup>43</sup>

En aquest període de temps no hi va haver mobilitzacions obreres per raons òbvies, ja que mancava el marc democràtic i els representants polítics i sindicals eren a la presó.

### **5.3. Situació política entre febrer i juliol de 1936**

Es van convocar Eleccions Generals per al febrer de 1936. La campanya electoral a Mataró es va radicalitzar molt, tant per part de les dretes com de les esquerres en el marc d'una dura confrontació ideològica i política. Els grups de dretes a Catalunya es van agrupar en una mateixa llista amb el nom Front Català d'Ordre i van rebre obertament suport de sectors catòlics seglars i de la mateixa església a partir de manifestos, conferències i publicacions, donant un sentit revolucionari a allò que podria ser un programa força moderat de les esquerres. Van venir diferents parlamentaris de diferents partits de la dreta conservadora, entre ells Josep Ma. Tries de Bes de la Lliga Regionalista.

Pel que fa als partits d'esquerra, van formar un front comú que en l'àmbit estatal s'anomenava Front Popular i a l'àmbit de Catalunya es deia Front d'Esquerres. Durant la campanya electoral a Catalunya i a Mataró, la majoria de dirigents polítics i sindicals encara eren a la presó, però tot i així es van enganxar cartells i es van fer actes electorals. Les esquerres van intentar aglutinar tots els partits i sindicats en un programa moderat, en el qual, però tenia un paper determinant la demanda d'amnistia per als presos polítics i sindicals.

A Mataró, així com en la majoria de ciutats i grans capitals del territori espanyol, van guanyar les esquerres. La participació va ser la més alta del període republicà; concretament, a Mataró, hi va haver una participació del 70 % del cens. Una vegada coneguts els resultats, el dia següent al matí el Governador Civil de Catalunya va ordenar la reposició en els seus càrrecs dels regidors i l'Alcalde, que havien estat elegits el 14 de gener de 1934. Immediatament es va decretar l'amnistia als presos polítics i

---

<sup>43</sup> Colomer, M. Guerra Civil a Mataró 1936-39.2006

sindicals, la reintegració dels treballadors municipals expulsats a partir dels Fets d'Octubre de 1934 i la suspensió dels que havien estat admesos posteriorment.

Una vegada restablert el nou equip de govern presidit per l'alcalde Salvador Cruixent, es van reactivar tots els projectes que ja s'havien començat en el període anterior. Pel que fa a obres públiques, van tornar a demanar préstecs i subvencions i a incrementar els impostos. El 14 d'abril de 1936 es va poder inaugurar l'edifici del mercat de la plaça Pi i Margall. El projecte d'aquest mercat ja estava en curs quan van esclatar els Fets d'Octubre del 1934 i per això va poder continuar el seu curs administratiu. En aquests moments també va començar les obres de l'Alberg dels pobres. Tenien molts projectes engrescadors, entre ells tres projectes escolars que no es van poder tirar endavant a causa de l'esclat del Cop Militar i la consegüent Guerra Civil.<sup>44</sup>

#### **5.4. Moviments socials i reivindicatius entre febrer i juliol de 1936.**

Es va evidenciar un nou increment de mobilitzacions encaminades a recuperar les condicions laborals obtingudes abans de l'octubre de 1934 i que van ser frenades, en el període de temps de la Comissió Gestora, amb la complicitat dels dirigents municipals i de la patronal mataronina.

La primera mesura va ser l'admissió immediata dels treballadors acomiadats dels seus llocs de treball dels diferents rams arran de la Vaga General d'octubre de 1934. Per resoldre aquest problema hi va haver d'intervenir l'Ajuntament a favor dels treballadors, perquè aquests no volien tornar a les mateixes fàbriques on havien treballat i van demanar que se'ls canviés a unes altres del mateix ram. Aquesta petició es va poder resoldre de comú acord entre treballadors i patronal.

Després de resoldre aquest problema que era general a tot Catalunya, a Mataró hi va haver alguns conflictes que es van poder resoldre dins un Comitè d'Entesa format entre la CNT i UGT, que va ser una iniciativa capdavantera en tot el territori espanyol.

Conflictes d'aquest període:

<i>Dates</i>	<i>Mobilitzacions</i>
Abril 1936	Pagesos contractats per a la recollida de patates. Demanda d'increment de salaris. Es va resoldre satisfactòriament gràcies a la intervenció de l'Alcalde i el Delegat de la Generalitat.
Abril- juliol 1936	Conflictes d'abast provincial, en què Mataró va participar com a testimoni solidari amb el ram del Comerç i d'Arts Gràfiques.
Abril- juliol 1936	Hi va haver negociacions entre sindicats i patronals per normalitzar les condicions laborals que s'havien estrocat arran dels fets d'octubre. No va fer necessària la utilització de la vaga ni altres estratègies reivindicatives.

<sup>44</sup> Actes de Plenaris entre 1936-1938.



### **5.5. Alçament militar i guerra civil a Mataró: juliol de 1936 i gener de 1939.**

A Mataró també hi va haver aixecament militar de la Caserna d'Artilleria lleugera, però no hi va haver víctimes. Els militars van ser jutjats i 8 d'ells van ser castigats a la pena de mort.

A partir de l'alçament militar es va desencadenar una revolució popular que va cremar esglésies i convents religiosos de la ciutat, també van perseguir religiosos i gent de la dreta més significatius. Tot i haver de lamentar la mort de dos religiosos i dotze civils la revolució no va ser una de les més cruentes de la comarca ja que durant tot el període de la guerra es van amagar diversos religiosos/es a cases particulars amb la complicitat no només de la societat civil sinó que van estar a l'empara de les autoritats republicanes municipals i del mateix Comitè Revolucionari local.

Algunes fàbriques es van col·lectivitzar tal com hem explicat al capítol corresponent i en les altres fàbriques i tallers es van organitzar comitès de treballadors de control obrer, en els quals majoritàriament participava el mateix empresari.

En aquest temps també hi va haver canvis a l'alcaldia, el primer temps va seguir essent alcalde Salvador Cruixent d'ERC, i després Ramon Molist de la CNT fins el desembre de 1938 que, a causa d'una malaltia, el va haver de substituir com alcalde accidental Josep Serra Genissans d'ERC.

Viure en la societat mataronina durant la Guerra Civil no va ser senzill. La reraguarda va estar solcada per la violència dels primers dies, per enfrontaments polítics amb sectors de dretes i esquerres més revolucionàries, per dures problemàtiques tant de la població civil com en el si del mateix equip de govern, moltes d'elles derivades de polítiques externes a ells, com va ser el cas de la persecució del POUM.

En el transcurs del procés bèl·lic les persones que van viure a la reraguarda es van veure privades de productes bàsics; el problema de les subsistències va ser un dels més durs, especialment per a les persones més vulnerables, la carestia de la vida, la manca de treball, els bombardeigs... i un llarg etcètera. Per minorar aquesta situació, el maig de 1937 es va decretar fer una *Cartilla de Racionament* que pretenia assegurar els productes bàsics a tota la població.

A desgrat de les circumstàncies, es van tirar endavant projectes nous i engrescadors en el terreny de la sanitat i l'ensenyament, com la constitució del Consell de l'Escola Nova Unificada; en el camp cultural també hi va haver avenços tant pel que fa a la cultura popular d'espectacles de teatre i música com en la promoció de servei de biblioteques al front.

Durant aquest període també hi va haver diverses problemàtiques relacionades amb qüestions laborals que seguidament especifiquem:

<i>Dates</i>	<i>Mobilitzacions</i>
20 juliol 1936	Estava convocada una vaga de tipus laboral dels treballadors de l'escorxador però, donades les circumstàncies de l'aixecament militar, hi va haver una convocatòria de vaga general.
21 agost 1936	Es van destituir els funcionaris municipals segons un decret de la Generalitat de Catalunya. D'acord amb les ordenances corresponents, mitjançant una petició van anar accedint a l'administració municipal, però no sempre en la categoria que tenien anteriorment. Hi va haver dues jubilacions, que van ser molt criticades.
15 gener 1937	Complot dels forners per manca de farina. Es van reunir amb les autoritats i van arribar a uns acords.
23 abril 1937	Manifestació ciutadana contra la política de la Regidoria de Proveïments de l'Ajuntament.
4 gener 1938	Manifestació de dones i infants contra de la Regidoria de Proveïments.
28 gener 1938	Els treballadors municipals demanen augment de salari i regulació de les categories de treball.
28 març 1938	Els mestres també demanen augment de salari.

Millores laborals entre juliol de 1936 i desembre 1938:

Un decret de treball autoritza a tot Catalunya les 40 hores setmanals. Respecte els salaris, acorden un augment d'un 15 % del salari que no sobrepassi les 6.000 pessetes l'any.

En el cas dels treballadors municipals, la negociació va ser llarga, però es van aconseguir acords sobre les bases regulades pel Govern de la Generalitat, tant pel que feia a l'horari com a l'augment salarial .

Pel que fa als mestres, l'Ajuntament va decidir pagar-los 500 pessetes al mes en concepte d'habitatge i 500 pessetes més de gratificacions mensuals; en total, 1.000 ptes.

Després d'una llarga discussió, els regidors de l'Ajuntament decideixen no augmentar-se els salaris i continuar cobrant 400 pessetes al mes com abans de 1936.

El desembre de 1936 l'Ajuntament va rebre ordres que els dies 25 i 26 de desembre es consideraven dies laborables i consta que l'Ajuntament va treballar. El setembre de 1937 hi va haver un nou conveni entre Ajuntament i *La Alianza Mataronesa* per ampliar

l'assistència mèdica. Aquest conveni es va fer a causa del ferits i morts per bombardeigs i així, amb una subvenció adreçada a aquests serveis, es va assegurar l'atenció gratuïta a les persones ferides.

A partir de 1936 l'Ajuntament va fer un seguiment de les indústries de la ciutat i dels seus treballadors, però més tard van passar les competències al Govern de la Generalitat. A partir d'abril de 1938, Mataró va començar a patir restriccions elèctriques, que es van agreujar la tardor del mateix any i es van anar reduint les possibilitats de treballar la setmana sencera; fins i tot en algunes de les fàbriques es va deixar de treballar.<sup>45</sup>

## **5.6. Problemàtica de la postguerra entre 1936 i 1940.**

Amb l'acabament de la Guerra Civil es va interrompre una vegada més el procés d'institucionalització democràtica de Mataró i de tot el país. El 27 de gener de 1939 va entrar l'exèrcit vencedor franquista i ocupà la ciutat, i aquesta vegada per donar pas al període dictatorial més llarg i sever de la seva història.

El mateix dia 27 a la tarda, el General en cap de la *Divisió Littorio* va nomenar un Comitè provisional per dirigir l'Ajuntament, en que va figurar com a alcalde Joan Brufau i Cusidó. El dia 1 de febrer de 1939 es va fer el nomenament oficial de la Comissió Gestora, on també va figurar com a alcalde Joan Brufau i Cusidó, antic president de *Alianza Popular (CEDA)* a Mataró.

Respecte a les condicions laborals i de vida quotidiana cal dir que a tot Catalunya la Dictadura va donar un nou aire a la legislació laboral que afavoria especialment la patronal, tant pel que fa als horaris com als salaris i especialment a les possibilitats de contractació en general. Totes aquestes qüestions es van veure molt afectades en detriment dels treballadors/es respecte al període de la Segona República. Les lleis laborals i la creació del sindicat de la CNS no va representar cap avenç, al contrari, els treballadors no tenien ni llibertat sindical ni poder de negociació real.

El Govern fixava els salaris per a cada branca de la producció i els imposava a treballadors i empresaris. Els treballadors i treballadores no podien fer vaga, perquè era il·legal i els empresaris tenien moltes traves per poder acomiadar els empleats.

A Mataró, una vegada acabada la guerra els empresaris van trobar les empreses en perfecte estat, tot i que van haver de resistir les difícils situacions de restriccions

---

<sup>45</sup> Colomer M. Obra citada. Els *Nacionals*, van ocupar la zona de les preses de Camarassa i Estangento i això va privar el subministrament d'electricitat a Catalunya.

elèctriques, manca de matèries primeres i la política econòmica autàrquica que tampoc no va beneficiar a ningú.

Van continuar pujant els preus dels aliments i els salaris cada vegada estaven més devaluats, es van tornar a repartir *Cartilles de Racionament*; les restriccions no només afectaven la producció i els empresaris, també van afectar els treballadors i treballadores, que cobraven el salari segons els dies treballats, i aquesta era una situació difícil, que sumant-la a la crisi de productes bàsics, mercat negre o estraperlo, feia que les condicions de vida de les classes populars fossin cada dia més precàries.

A partir de 1941 es va desenvolupar un sistema molt complet de Seguretat Social Obligatòria, que cobria l'assistència mèdica, medicaments, baixes en cas de malaltia i maternitat, vellesa i invalidesa. Aquesta ha estat l'obra més important del franquisme, tot i que els serveis pel que fa a Mataró eren molt deficitaris.

## **6.- ESCOLES I EDUCACIÓ**

El context escolar dels anys trenta a Mataró era de poques escoles públiques, la majoria eren religioses i n'hi havia diverses de tipus particular tant per a nois com per a noies. La manca d'escoles públiques va fer que l'Ajuntament subvencionés a l'Escola de Santa Anna durant molts anys, fins ben entrats els anys vint. Les dades que tenim de l'Arxiu de Govern Civil de Barcelona sobre alfabetització en aquest període són les següents:<sup>46</sup>

Any.	Alfabetització en general	Alfabetització femenina	Alfabetització masculina
1930	72,5%	67,6%	77,9
1940	84,0 %	82,1%	86,1%

Hi ha un clar augment d'alfabetització tant de les noies com dels nois en general. Descartarem les escoles més representatives de la ciutat entre 1930 i 1940.

### **6.1. Relació d'escoles entre 1930 i 1940**

#### **Escoles religioses de nois:**

Col·legi de Santa Anna, dels escolapis.

Col·legi de Valldemia , dels maristes.

Col·legi del Sagrat Cor de Jesús, del carrer de St. Josep, maristes.

Col·legi Sant Antoni de Pàdua, salesians.

Círcol Catòlic d'Obrers.

<sup>46</sup> AGCB. Registre d'Associacions. Expedients registre núm .1559.

Els col·legis de Valldemia i dels Salesians tenien més alumnes interns que externs, majoritàriament de la comarca del Maresme, d'altres llocs de Catalunya i del territori espanyol. Tenien fama per una instrucció de qualitat, s'hi podien cursar estudis primaris i secundaris i hi anaven els fills de les classes benestants.

El Col·legi Santa Anna és l'escola religiosa més antiga de totes les que hem anomenat que hi ha hagut a Mataró. La seva instrucció anava dirigida a tota la població amb inclusió de les classes populars. L'escola dels germans maristes del carrer Sant Josep anava dirigida a les classes populars i estava especialitzada en ensenyament de parvulari i l'ensenyament primari; no s'hi feien estudis superiors com amb altres centres docents.

A l'Escola del Círcol Catòlic d'Obrers s'hi impartien classes nocturnes, però el 1934 s'hi van fer classes diürnes. Tot i que era una escola dirigida sota els principis de la religió catòlica, les classes les impartien mestres seglars.

### **Escoles religioses de noies:**

Col·legi de les religioses Missioneres de la Immaculada Concepció, Concepcionistes, c/ Sant Josep.

Col·legi de Religioses Missioneres Filles de la Immaculada Cor de Maria, c/ La Riera.

Col·legi del Sagrat Cor de Jesús de les Religioses Terciàries, franciscanes, c/ La Coma.

Col·legi de Nostra Senyora de Lourdes de les religioses de la Misericòrdia, (les franceses) c/ Ramon Llull.

Col·legi de les Missioneres de la Immaculada Concepció, (Les Capes) c/ Sant Rafael

Col·legi de les Clarisses de la Divina Providència.<sup>47</sup>

Escola Sta. Maria, Plaça Cisneros.<sup>48</sup>

Segons l'autor de l'estudi de Mataró i l'Ensenyament, les religioses Clarisses de la Divina Providència durant aquesta època van compartir l'oració i el treball de la docència fins al 1936, que va ser cremat el convent pels fets de juliol de 1936. Anys després es va construir un altre edifici nou i van tornar a la dedicació docent.

El Col·legi de les Missioneres de la Immaculada Concepció del c/ Sant Rafael va ser inaugurat l'1 de gener de 1934, en plena República i va començar en l'organització de les Mútues de pares i mares no pas de tipus religiós.

Els col·legis de religioses anaven dirigits a tota la població femenina de la ciutat, segons on estaven situats agrupaven un context social o un altre. La que sí que era especialment

---

<sup>47</sup> Salas i Oliveras, R. Mataró i l'Ensenyament. Primer accèssit al Premi Iluro, 1962. Ed. Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Mataró. 1964.

<sup>48</sup> Aquesta escola, l'hem trobat inscrita en el cens d'escoles de Mataró de l'any 1933, tenia 20 alumnes i 4 professores. És una mica estrany que R. Salas no la tingui registrada en el seu estudi, però a nosaltres ens consta, tot i que ens fa pensar en una escola dedicada a nenes orfes o desemparades. AMM. C. Cultural. 0001-13.

dirigida a famílies treballadores i menestrals era l'escola de les Terciàries o franciscanes, més conegudes per "La Coma". En aquesta escola també es feien classes nocturnes dirigides a les noies obreres i s'anomenava Casal de l'Obrera i Patronal Obrer.

### **Escoles Públiques o Nacionals:**

#### **Escola de nois:**

Escola graduada. Director i tres mestres. Carrer Alarcon, 84

Director: Tomàs Alcaine i posteriorment Ramón L. Barroco.

Mestres Auxiliars: Angel Lamprease, José Plarromani i Severiano Venisau.

Escola unitària. Un mestre: Jaume Formentí. Carrer Balmes.

Escola Unitària. Un mestre: Antoni Badia.<sup>49</sup> Carrer Sant Cugat, 2<sup>50</sup>

Grup escolar "Menéndez y Pelayo". Passeig de Rocafonda.

L'escola "Menéndez y Pelayo" va estar inaugurada el 1940, en uns locals que havien estat l'Alberg dels Pobres fet per l'Ajuntament republicà.

#### **Escola de noies:**

Escola graduada. Directora i tres mestres. Plaça de Cuba, 56.

La directora: Concepció Bartomeu.

Mestres auxiliars: Cecília Bartomeu, Ana Puig i Josefa Tenas.

Escola unitària. Una mestra: Carmen Colomer. Carrer Wifredo, 30

Escola unitària. Una mestra: Teresa Figueres. Camí Ral, 104.

Escola elemental. Una mestra : Emilia Miserachs. Carrer Alarcon, 27<sup>51</sup>

L'Escola graduada de la plaça de Cuba abans havia estat al c/ Sant Cugat en el local de l'Antiga Fraternitat. Durant la Segona República va ser escola de pàrvuls, de primària i també va compartir les seves dependències amb l'Institut de Segon Ensenyament mixt i el 1939 va passar a ser una escola graduada únicament de nenes.

---

<sup>49</sup> Observem que el mestre Antoni Badia abans de ser mestre d'aquesta escola era mestre al carrer Ral 86 i el carrer St Joaquim 45. Pel que deduïm, després d'haver estudiat els documents, es van fer canvis de locals i se'n van habilitar de nous, però no tenim constància documental d'aquests canvis.

<sup>50</sup> ACMC. Cultura 009. Doc. 4; C. Cultura 23, Doc 21.; C. Cultura 1, Doc. 11. Alguns d'aquests mestres van canviar a partir de 1939.

<sup>51</sup> ACM. C. Cultura, 1-10 Doc.11; C. Cultura 23, Doc. 21; C. Cultura 0009, Doc. 4. Algunes d'aquestes mestres, després de 1939, van depurades.

L'Escola del c/ Alarcon era coneguda per l'Estudi de Puerto Rico, i feia cantonada amb el carrer Prat de la Riba. En aquesta escola es feien estudis de pàrvuls i de primària per a nens i per a nenes.

A banda d'aquestes escoles hi havia unes escoles particulars en diferents indrets de la ciutat que es coneixen pel nom del mestre que impartia l'ensenyament, com Joaquim Galí Verges, Salvador Gaudí, Baldomer Barrios, Josep Manté, Esteve Benet i Jaume Colomer. En aquests centres es feien classes nocturnes que estaven subvencionades per l'Ajuntament durant el període republicà i també s'impartien classes diürnes. Pel que feia a l'ensenyament de noies també hi havia escoles particulars que es coneixien pel nom de la mestra, com Agustina Vilarrupla, Magdalena Vidal, Isabel Zaragoza i Senyora Bonastre, Concepció Hidalgo i Magdalena Montoliu.<sup>52</sup>

Cal afegir el servei educatiu d'acadèmies d'ensenyament general, d'idiomes i d'altres especialitats entorn del comerç i comptabilitat que configuraven el marc d'un ensenyament més especialitzat. L'Acadèmia més coneguda dels anys trenta era l'Acadèmica Cots, Riera, 59.

### **Escoles d'Arts i Oficis**

L'Escola d'Arts i Oficis va ser una escola que estava regida per un Patronat Municipal, en què tenien representació els representants del govern local i els professors de l'escola. A partir de 1907 s'hi van impartir classes per a nois i per a noies. En el primer temps només hi havia classes nocturnes a la formació d'oficis diversos i ensenyament artístic, en què es contemplava els ensenyaments de dibuix, pintura en diverses tècniques i classes de música. Més tard s'hi van fer classes diürnes. En l'aprenentatge dels oficis hi havia les classes teòriques i les classes pràctiques així com l'estudi dels oficis que les indústries de la ciutat necessitaven, com diverses especialitats en el món del tèxtil, de la metal·lúrgia i del dibuix lineal per confeccionar projectes. Va estar ubicada al c/. Enric Granados, 14. Va ser director Pere Mayoral nomenat el 1933; i el 1937, Antoni Massuet.

Hi havia una Escola de Música Municipal, c/ Enric Granados, 17, el director de la qual era el professor Josep Llorach.<sup>53</sup>

## **6.2. Escoles i Ensenyament en la Segona República**

### **L'Institut de Segon Ensenyament**

---

<sup>52</sup> *Anuario Comercial . Guia Nacional de la Indústria y del Comercio*. Província de Barcelona. Tomo 1, Director Luís Gual Pascual, pàg. 1413. i Guia de Mataró de 1932.

<sup>53</sup> *Anuario Comercial. Guia Nacional de la Indústria y del Comercio, Província de Barcelona*, 1931. Tomo 1, Director Luís Guia Pascual, pàg. 1416.

El curs 1933-1934 en una part de l'edifici de l'Escola d'Arts i Oficis es va ubicar l'Institut de Segon Ensenyament i l'any següent va anar al local antic de l' Antiga Fraternitat a la Plaça de Cuba.

L'ensenyament en aquest centre es basava amb els mateixos sistemes que el de l'Institut Escola de Barcelona. Les directrius es fonamentaven en els principis de l'Escola Activa, en la qual s'aspirava a la formació integral dels alumnes, d'ambdós sexes o coeducació, amb un professorat seleccionat i un ambient de catalanitat normalitzada.

### **Escoles racionalistes**

El 1931 l'Escola de l'Ateneu de la Classe Obrera, del carrer Bonaire, es va tornar a obrir per impartir classes amb pedagogia de l'Escola Nova de Ferrer i Guàrdia. Hi assistien fills de republicans federals i de treballadors propers a la ideologia lliurepensadora i llibertària. Sabem que existia des de 1911 una Agrupació Pro Ensenyament Racionalista que lluitava per recuperar l'ensenyament legal d'aquests principis pedagògics a la ciutat, i estava potenciada per republicans, federals, socialistes i àcrates. Aquesta escola havia funcionat amb anterioritat, concretament des de 1901 a 1909, però amb els fets de la Setmana Tràgica la van clausurar i el seu director en aquesta època va ser Salvador Galí.<sup>54</sup>

La Cooperativa del Forn del Vidre va edificar una Escola al carrer Prat de la Riba cantonada Floridablanca, que també era de tipus racionalista. Van començar el curs 1932-1933 i en principi va ser creada per a fills i filles dels treballadors de la cooperativa. En temps de la segona República, no podem precisar prou bé les dates, segons els nostres entrevistats entre el 1933 i el 1934, es van unificar totes dues escoles. Es van organitzar de manera que a l'Escola de l'Ateneu hi anaven els petits i mitjans i a l'Escola del Forn del Vidre es feien els cursos dels alumnes més grans.

Els mestres eren els següents: Espartac, Miguel Campuzano, Harmonia Dalmau, Germinal Esgleas<sup>55</sup>, Julià Pi<sup>56</sup> i el Sr. Serra, que feia d'ajudant.

Les dues escoles van continuar funcionant tot el temps de la Guerra Civil i estaven subvencionades per l'Ajuntament i pel Sindicat Únic de la Indústria Fabril, Tèxtil i Annexes de Mataró.<sup>57</sup>

### **Escoles Maternals**

De la Caixa d'Estalvis de Mataró, l'any 1930 va ser molt important el servei de la "Casa Cuna" com a casa de la Infància, que recollia 92 criatures des de 5 setmanes fins a 5 anys, dels dos sexes, des de les 7h. del matí fins a les 9h. del vespre, i servia perquè les

---

<sup>54</sup> AMM. C. Cultura, 0001-13.

<sup>55</sup> Germinal Esgleas es va casar amb la Federica Montseny. Segons entrevista amb Rossend Dalmau.

<sup>56</sup> El senyor Julià Pi després va obrir una llibreria a la Riera.

<sup>57</sup> Aquesta informació l'hem extreta de diverses actes dels Plenaris i de les entrevistes amb Antoni Dalmau, Rossend Dalmau i Eduard Calpe, que en van ser alumnes. Entrevistes febrer de 2006.



dones poguessin anar a treballar.<sup>58</sup>No hi havia cap tipus de pedagogia avançada. Tot i que era de tipus “paternalista”, en aquell temps va fer un servei a la dona treballadora.

### **Escoles religioses i reformes en l'ensenyament.**

Durant aquest període hi va haver moltes reformes, una de les més rellevants va ser la de les Congregacions Religioses, que el Govern els va prohibir l'exercici de la docència. Les escoles religioses de Mataró, tal com hem pogut comprovar, eren les que tenien més alumnat i van decidir adoptar alguns canvis.

A partir de l'Ajuntament de Mataró es va organitzar una Comissió Mixta per fer la substitució de les escoles religioses. La Comissió es va constituir el 22-7-1933 i els seus components van ser Josep Roure, Vicenç Fité, Antoni Gualba i per l'Ajuntament van ser Jaume Recoder i Joan Novelles. Aquest procés es va començar el 1932, però no es va portar a la pràctica fins molt avançat el 1933-34, que va ser quan van cedir la titularitat de l'ensenyament a unes organitzacions de mares i pares anomenades “Mútues Escolars”, que s'encarregaven de contractar els mestres i dirigir les escoles, sota els principis de laïcitat i coeducació. Diversos religiosos i religioses que no tenien la carrera de Magisteri van estudiar per obtenir la titularitat i van poder continuar impartint classes a en les mateixes escoles.<sup>59</sup>

A partir d'aquesta nova organització de les escoles religioses també van canviar el nom i passaren a anomenar-se de la manera següent:

L'Escola Pia-----Calassanç Vives.  
Religioses Concepcionistes-----Carme Gibert.  
Immaculada del Cor de Maria-----Prat de la Riba.  
Nostra Senyora de Lourdes-----Ramon Llull.  
Valldemia-----Valldemia S.A.  
Maristes-----Valldemia S.A. sucursal núm.1.  
Sant Antoni de Pàdua o Salesians-----Joaquim Costa.

No podem assegurar si es van constituir la Mútua de l'Escola de les Terciàries Franciscanes, el que sí que sabem és que li volien donar el nom de “Doctor Valde”.

Totes les escoles, tant les públiques com les privades, en aquest temps van aplicar la nova pedagogia de la coeducació o sigui que van ser mixtes. Es va organitzar a instàncies de les normes del Govern de la Generalitat un Consell de la Primera Ensenyança que a Mataró el 12-4-1932 va ser presidit pel regidor Artur Puigvert i el 1933 va ser presidit per Jaume Llavina. A partir de la confecció d'un cens escolar, l'any 1933 podem informar que hi havia 3.740 alumnes escolaritzats a Mataró.<sup>60</sup>

<sup>58</sup> Crònica del Año del Centenario de la Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Mataró 1964. Pàg. 24-25.

<sup>59</sup> AMM. C.Cultura, 0001-13.

<sup>60</sup> AMM. C.Cultura, 0001-13.

### **6.3. Organització de les Colònies Escolars**

L'Ajuntament l'any 1931 va començar a organitzar Colònies escolars a Hostalric i va continuar fent-ho durant tot el període 1931-1936. La Caixa d'Estalvis de Mataró, el 1928 ja havia començat a organitzar-ne per a nenes a Sant Esteve de Palautordera i el curs següent també unes altres de nens al Cullell.

El 1934 i de comú acord l'Ajuntament i la Caixa d'Estalvis de Mataró organitzaren les colònies escolars a Can Gallart d'Argentona. Aquesta residència ofería més capacitat i bones condicions que les anteriors.<sup>61</sup>

Tots aquests canvis estaven dins el programa d'ensenyament de la Generalitat de Catalunya. Una de les bases va ser l'establiment del bilingüisme escolar i va impulsar l'obligatorietat de l'ensenyament en la llengua materna o sigui la implantació en el camp de la cultura i l'ensenyament de la llengua catalana.

Assolir aquests objectius volia dir que hi havia d'haver unes noves directrius i que les mestres havien d'aprendre de nou per poder impartir-les amb seriositat. En aquesta direcció es van organitzar cursos de formació continuada per a mestres i escoles d'estiu, amb la voluntat que arribessin a totes les mestres de les comarques de Catalunya. Van preparar un pla de llibres de text en català, biblioteques, arxius...

L'objectiu principal era ordenar dins de l'òptica catalana els diversos graus d'ensenyament, des de les escoles maternals, l'ensenyament primari i l'ensenyament secundari.

En l'àmbit de l'ensenyament, Mataró va seguir les directrius del Govern de la Generalitat, ja que va inaugurar un centre d'ensenyament secundari i va encarregar tres projectes per construir tres escoles de primària de titularitat pública a la ciutat. Un d'aquests projectes va ser lliurat poc després de l'esclat de la Guerra Civil.

En l'aspecte cultural Mataró va despuntar per la varietat de diaris i revistes en català i per la commemoració de la Diada de Sant Jordi amb parades de llibres al carrer. També per la revitalització d'obres de teatre en català, premis de poesia, els Jocs Florals i un llarg etcètera.

Per tant, en la proclamació de la República i en tot el procés republicà, un dels canvis més importants va ser la normalització en el camp de la cultura i de l'ensenyament que la societat havia viscut la llengua i la cultura catalana des de feia segles.<sup>62</sup>

### **6.4. L'Ensenyament durant la Guerra Civil. Escola Nova Unificada CENU**

---

<sup>61</sup> Actes dels Plenaris i el Llibre ja citat anteriorment de la Caixa en el seu Centenari, pàg. 25.

<sup>62</sup> AMM. Actes dels Plenaris d'aquest període.

L'aixecament militar del 19 de juliol de 1936 desencadenà un daltabaix revolucionari que va desbordar el Govern de la Generalitat, el de la nostra ciutat i d'altres poblacions del territori.

L'equip de govern de l'Ajuntament de Mataró i dirigents com Joan Peiró i altres persones properes a les forces del Front d'Esquerres van fer tots els possibles per preservar persones, edificis religiosos i fons documentals. Malgrat l'anormalitat dels dos anys i mig de guerra, cal reconèixer que va ser una època que en el camp cultural i de l'ensenyament es van fer moltes coses creatives.

Margarida Abril va ser una de les dones que com a miliciana va endegar una campanya de propaganda cultural al front, amb servei de biblioteques, revistes llibres, etc.

En el camp de la pedagogia, va ser creat el Consell de l'Escola Nova Unificada (1936), que a Mataró va estar constituït per les persones següents: Josep Serra per ERC, Joan Compte i Artur Puigvert per UGT, Josep Quer i Esteve Fígols per CNT i Francesc Rosseti com a Independent.<sup>63</sup>

En aquesta línia pedagògica es va potenciar el laïcisme, la coeducació i la catalanització de l'escola. Es feia difusió entre els mestres dels mètodes pedagògics més avançats, com la pedagogia de *Freinet i Dalton*.

Les escoles van ser les següents:

Antic col·legi dels Salesians----- Joaquim Costa  
Antic col·legi de Valldemia----- Ferrer i Guàrdia  
Antic col·legi de Santa Anna-----Rafael Campalans  
Antic col·legi dels Maristes-----Plató  
Antic col·legi de Nostra Senyora de Lourdes-----Natura  
Antic col·legi del Cor de Maria----- Lluís Bello  
Antic col·legi de les Concepcionistes-----Germinal

Les escoles dels Salesians i de Valldemia a partir de final de 1937 van esdevenir hospitals militars.

L'escola Joaquim Costa i la de Rafael Campalans van servir també de residència de refugiats. A l'escola Germinal el febrer de 1938 es proposaven fer una adaptació perquè hi hagués Museu de Ciències Físiques i Naturals, i en l'acta del plenari del 4-2-1938 es va aprovar que es fes realitat.

L'edifici de les *Siervas de María* volien adequar-lo per fer-hi una escola maternal, però no tenim notícia que s'hagués fet realitat. Tenim constància per les actes dels plenaries que es va ampliar l'escola de Música amb classes nocturnes i diürnes.

---

<sup>63</sup> Colomer, M. Guerra Civil a Mataró. 2006

També van funcionar l'Escola d'Arts i Oficis i l'Escola Racionalista, totes dues subvencionades per l'Ajuntament, i funcionava en plena normalitat l'Institut de segon ensenyament a la plaça de Pi i Margall.

Van continuar organitzant-se Colònies Escolars a l'estiu a Can Gallart, però va arribar un moment en què la casa va haver de ser habilitada per a refugiats.

Dins el context de l'educació i la guerra no hem d'oblidar els esforços per arribar a tots els infants refugiats, que el 1938 arribaven a més de 600 nens i nenes.<sup>64</sup>

### **6.5. L'Ensenyament a la postguerra**

El sistema d'ensenyament en aquest temps deriva directament de les bases polítiques dels vencedors de la Guerra Civil: acumulació i centralització del poder en mans del *Generalísimo* amb tots els grups polítics que li van donar suport com la Falange, els Carlistes, la CEDA i diferents grups polítics de la dreta, i el suport de l'església catòlica.

Per tant, pel que fa a les reformes que hi va haver entorn de la llibertat d'ensenyament, la coeducació, la laïcitat, la prioritització de l'escola pública i popular dins un marc de llibertats polítiques i culturals es van esvaïr i amb elles tot el que feia referència a l'ensenyament en llengua catalana i de la llengua catalana.

A Catalunya la repressió exercida pels vencedors va ser especialment dura entre 1939-1944, no només contra les persones significatives en el camp sindical i polític, també en el sector d'ensenyament i de la cultura catalana. Tots els acusats eren inclosos dins un grup de persones definides com a *rojo-separatistas*. Era tan perillós ser acusat de nacionalista català com de comunista. Amb aquests paràmetres van exercir una depuració dels professors que impartien docència en temps de la República. Es van imposar unes normes educatives d'acord amb el nou règim, i per tant només podien exercir el magisteri les persones properes a l'església o a la Falange.

Pel que fa a equipaments escolars es va mantenir amb petites variants. Les variants més significatives respecte la localització van ser el tancament de l'Institut de Segon Ensenyament i en el seu lloc es va ubicar l'escola primària de nenes *Luis Vives*, a la plaça de Cuba, i en els locals on fins al 1939 hi havia *L'Alberg Nocturn* i *L'Academia Cultural*, s'hi va ubicar l'escola primària de nens *Menéndez y Pelayo*, passeig de Rocafonda.

Van tancar les escoles Racionalistes de l'Ateneu Popular i la del Forn del Vidre, aquesta última va ser expropiada i ocupada per militars.

L'escola del carrer Alarcón, el 1941 es va ampliar amb classes de pàrvuls.

L'escola del carrer Balmes va ser destinada a equipaments militars i va trigar uns tres anys a tornar a servir com a escola unitària de nenes.

---

<sup>64</sup> AMM. Dades recollides de les actes dels Plenaris entre 1936-1939.

Sabem de l'obertura d'una nova escola religiosa al carrer Fray Luis de Leon anomenada *Nuestra Señora de las Mercedes*.

Tenim notícia de diversos centres escolars privats a diferents indrets de Mataró, que eren dirigits per una sola mestra o un sol mestre, amb caràcter d'escola unitària.<sup>65</sup>

El 1941, *La Junta Local de Primera Enseñanza* aprova l'obertura d'un Grup Escolar promocionat pel Círcol Catòlic d'Obrers amb el nom de *Colegio Academia Balmes*. El seu local va ser a l'*Avenida del Tercio de Requetés de Ntra Señora de Montserrat*. El professor nominat va ser Esteban Banet Canuda, que ja impartia classes en un local del carrer *Mn. Jacinto Verdaguer* i van passar ell i els seus alumnes a la nova escola primària de nens.

La política educativa va afavorir l'ensenyament privat en mans de les congregacions religioses dedicades a l'ensenyament i que en el cas de Mataró va a tornar a les mans de les congregacions religioses d'abans de la República, tot clausurant algunes escoles laiques com l'Escola Racionalista per no ser addicta al *Movimiento Nacional*.

Mataró va estar durant molt de temps mancada d'escoles públiques i les escoles religioses tenien molts alumnes per classe, una situació del tot deplorable i, amb l'arribada d'immigrants als anys cinquanta, la situació es va empitjorar. Tenim constància que l'Ajuntament de Mataró va demanar reiteradament escoles de primària i un Institut de Segon Ensenyament, però no obtenia respostes favorables.<sup>66</sup>

## **7. ATENEUS I CENTRES CULTURALS**

Mataró era una de les ciutats capdavanteres en tradició cultural a partir de les activitats organitzades per de les seves entitats de tipus obrer i popular. L'arribada de la segona República va afavorir el seu mestratge i va reforçar tot el teixit associatiu que en el temps de la Dictadura de Primo de Rivera havia quedat esmorteït.

L'Ajuntament republicà es va fer responsable d'impulsar instruments d'expansió cultural i va mostrar una sensibilitat especial per la difusió de la cultura i la llengua catalana i per la participació ciutadana en les festes més emblemàtiques com la Festa Major i el Carnestoltes. Per això el 1934 va crear, per primera vegada, un Consell Assessor de la Conselleria de Cultura per vertebrar tant les entitats com la promoció cultural en tots els àmbits, com els premis literaris, foment de la lectura, colònies escolars, la Música, Museus, Biblioteques, exposicions...

### **7.1. Biblioteques de caràcter públic**

Biblioteca Popular de la Caixa d'Estalvis de Mataró.

<sup>65</sup> AMM. C. Cultura 0009. Doc. 4

<sup>66</sup> AMM. Actes dels plenaris 1939-1944. I Actes de la *Junta Provincial de Primera Enseñanza* 1940-1960. Departament d'Ensenyament de l' Ajuntament de Mataró.

Biblioteca de l'Ateneu Popular.

Biblioteca de la Moderna Fraternitat.

Biblioteca d'Unió de Cooperadors.

Biblioteca de la Societat Iris.

## **7.2. Entitats i Centres culturals**

**Moderna Fraternitat.** C/ Beat Oriol, 33 cantonada c/Cuba, 47.

Societat obrera i popular de tipus recreatiu i cultural. Organitzava certàmens literaris, excursions i tenia una secció esportiva. El local era de dues plantes, hi havia cafè, sala de ball, sala d'actes i s'hi va crear també per als seus associats una Mútua de Socors Mutus.

**Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria.** La Rambla Mendizábal, 28

Les seves principals activitats culturals eren el foment de la cultura catalana amb organització de Jocs Florals i també organitzava actes esportius. El 1933 va constituir la Societat Mataronina d'Esbarjo. Tenien Biblioteca, secció d'educació i instrucció on es van fer classes de francès i anglès i de teneduria de llibres només per als socis.<sup>67</sup>

**Unió de Cooperatives de Mataró.** c/ Ferrer i Guàrdia.

L'any 1935, aquesta entitat va edificar un edifici dedicat a les activitats culturals, on entre altres activitats es feia teatre i música en una sala d'actes molt espaiosa, també tenien biblioteca. Hi havia un grup de cultura que durant tot el període republicà, va organitzar activitats molt importants, en el qual va destacar el grup de teatre amateur.

**Ateneu Popular.** c/. Bonaire, 1

L'Ateneu Popular, segons períodes anteriors, tenia el nom d' Ateneu de la Classe Obrera i després Ateneu Obrer, fins el nom de l'Ateneu Popular. Aquests canvis van ser fruit del seu procés com a entitat lligada pròpiament a la classe obrera i popular de Mataró.

El butlletí era l'òrgan de l'entitat i hi queden plasmades totes les seves activitats i els seus objectius. La instrucció, educació i cultura era l'emblema vital de l'associació, basat en el progrés de l'univers per la llibertat, igualtat i fraternitat.

Aquesta entitat tenia diverses seccions, com la secció excursionista, la de cant coral anomenada la Walkyria, teatre amateur, biblioteca, museu i la sala d'actes principals. Durant la setmana, de dilluns a dissabte hi ubicava l'escola racionalista.

---

<sup>67</sup> Colomer M. *El paper de les entitats a Mataró entre 1920-1924*. Museu de Granollers. Centre d'Estudis de l'Associació Cultural, 1987, pàg. 185.

L'Agrupació *Pro Ensenyament Racionalista* estava ubicada també en els locals de l'Ateneu i dirigia l'Escola.<sup>68</sup>

**Societat Iris.** c/ Bonaire, 26

Tenia diverses seccions culturals i d'esbarjo. En destacarem la secció de teatre amateur, sardanes, atletisme i excursionisme.

Organitzava Jocs Florals i activitats literàries durant tot l'any, com també conferències i cursos monogràfics.<sup>69</sup>

Tenia un teatre i una biblioteca.

Hi ha algunes entitats més, però hem detallat les que agrupaven més persones.<sup>70</sup>

**Círcol Catòlic d'Obrers. Sala Cabañes.** La Riera.

Aquesta entitat era una associació catòlica dirigida als sectors obrers i populars de caràcter més conservador.

Tenia diverses seccions com la secció de Teatre en què es representava els Pastorets i més tard La Passió. Tenia una secció excursionista que acollia l'Agrupació Científico-excursionista de Mataró (ACE)<sup>71</sup>. En matèria musical va donar acolliment a l'Orfeó Mataroní fins al 1936, tenia també un grup sardanista l'Anella d'Or i una secció de foment de la lectura Amics del Llibre, que fomentava la lectura i la festa del llibre per Sant Jordi. També tenia una Mutua anomenada Germanor. Una escola nocturna tal com especifiquem en l'apartat corresponent.

**Foment Mataroní.** c/ Hector Magno, 11 (Bisbe Mas).

Aquesta entitat pertanyia a les Congregacions Marianes i era exponent del catolicisme local més estricte.

Les activitats més importants estaven orientades a l'esport, cinema, teatre i a l'esbarjo en general. Entre 1924-32 va muntar una Caixa d'Estalvis Social.

Va ser seu de l'Acadèmia Musical Mariana, amb incorporació posterior d'una Coral. Tenia un setmanari molt important "Pensament Marià" i a partir de 1935 va acollir l'Associació de Pessebristes.

A banda d'aquestes dues entitats de tipus catòlic, el 1932 va ser constituïda la Federació de Joves Cristians de Mataró, filial de l'Associació Lleó XII de Catalunya. El 1934 es

---

<sup>68</sup>Colomer, M. Obra citada, pàg. 188.

<sup>69</sup> Butlletí Societat Iris. Anys 1928 i 1930.

<sup>70</sup> AGC de Barcelona. Entitats de Mataró, núm. registre 16941. Joaquim Llovet. Obra citada, pàg. 487-488. Marta Manté. Obra citada pàg. 259, Pere Solà, *L'esclafament de l'Associacionisme lliure a Catalunya en temps del general Franco*, pàg.26-38. Colomer, M., *El paper de les entitats a Mataró 1900-1924*. Museu de Granollers, Centre d'Estudis de l'Associació Cultural 1987, pàg.187

<sup>71</sup> Ligos, V. *Cent anys d'excursionisme mataroní. 1898-1998*. Patronat Municipal de Cultura de Mataró. 1999, pàg.43.

va crear l'Associació de Cívica Femenina, domiciliada al c/ Enric Granados, 3, que representava la branca femenina dels Joves Cristians. Les dues associacions van utilitzar pels seus actes públics tant els locals del Foment i com el del Centre Catòlic, i es van distingir pel seu caràcter sociopolític i cultural, tot practicant l'apostolat catòlic.

### **Associacions Musicals.**

Destacarem l'Associació de Música de Mataró, fundada el 1927, que va durar fins al 1932. Va ser creada per fer concerts específics a la ciutat en ocasions de festa i celebracions importants. Tenim constància que no estava lligada a cap de les entitats que hem citat anteriorment.

Al Mataró dels anys trenta hi havia molta afició a les actuacions líriques i en aquest camp podem distingir les següents: <sup>72</sup>

Cor Armonia Mataronense, c/ Cristina.

Cor La Perla, c/ Fermí Galan.

Cor Germanor, c/ Deu de Gener.

Cor Iluro, c/ Concepció.

### **7.3. Les entitats durant la Guerra Civil i la Postguerra.**

A partir de juliol de 1936 van ser confiscades les instal·lacions del Centre Catòlic i del Foment Mataroní i en el seu lloc es van ubicar dependències municipals i sindicals.

Durant aquest període i malgrat les circumstàncies de la Guerra, Mataró es va distingir per l'expansió d'actes culturals de manera continuada.

Acabada la Guerra Civil l'Ateneu Popular, La Societat Iris i la Moderna Fraternitat van ser confiscades i els seus locals van ser destinats a altres objectius. Les dues primeres van poder recuperar les activitats d'esbarjo però la Moderna Fraternitat no. La Societat Cultural de la Unió de Cooperadors va continuar organitzant actes culturals, però més tard també va tenir problemes per mantenir les seves propietats.

El Foment i el Círcol Catòlic van recuperar totes les instal·lacions que se'ls havia confiscat, i van ser les que van exercir més influència sobre determinats sectors de la població que es van identificar en aquells moments polítics. <sup>73</sup>

### **Margarida Colomer i Rovira**

<sup>72</sup> AMM. C. Cultura 001-13

<sup>73</sup> Arxiu Govern Civil de la província de Barcelona (AGC). Entitats de Mataró, 14941,14831.16964.

Marta Manté, obra citada, pàg. 260, Joaquim Llovet. Obra Citada, pàg. 487-488.



**Historiadora.**

## BIBLIOGRAFIA

- ALBERDI, Albert. *Cent anys educant. 1905-2005*. Obra Salesiana de Mataró. 2005.
- BALCELLS, Albert. *Crisis económica y agitación social en Cataluña 1931-1936*. Ariel. 1971.
- BALCELLS, A.; Giralt, E.; i Termes, J. *Moviments socials a Catalunya, País Valencià i les Illes*. Lavínia. 1967.
- BARRIUSO MARTÍNEZ, Teodoro. *Hermano Laureantino, marista 1881-1936. Mártir de la escuela católica*. Vicepostuladuría de los Hermanos Maristas para España. 2003.
- COLOMER, Margarida. *Cooperativisme i Moviment Obrer*. Patronat Municipal de Cultura de Mataró i Alta Fulla. 1986.
- COLOMER, Margarida. *El paper de les entitats a Mataró entre 1900-1924*. Museu de Granollers. Centre d'Estudis de l'Associació Cultural. 1987.
- ENRICH, Francesc. *Mataró Imatges del primer quart de segle*. Patronat Municipal de Cultura de Mataró i Alta Fulla. 1986.
- FEBRER, Xavier. *Estudi de la Població de Mataró*. Ajuntament de Mataró, Servei d'estadística. 1991.
- FLORENSA, Joan. *L'Escola Pia de Catalunya, al servei del poble: 1683-2000*. El Mèdol. 2002.
- GRUP PLÈIADE. *El Maresme diversitat i contrast*. L'Aixernador i Ajuntament de Mataró. Mataró. 1985.
- HUERTAS CLARIANA, J.M. *Obrers a Catalunya. Manual d'història del Moviment Obrer :1840-1975*. L'Avenç. 1982.
- IGLESIES, Josep. *La població del Maresme a la llum dels censos generals. Accèssit Premi Iluro 1968*. Caixa d'Estalvis Laietana. 1971.
- LIGOS, Victor. *Cent anys d'excursionisme mataroní. Agrupació Científico – Excursionista. 1898-1998*. Patronat de Cultura de Mataró. 1999.
- LLEONART, Pere. *MATARÓ 1990 una perspectiva socio-economica de la ciutat*. Caixa d'Estalvis Laietana. 1983.
- LLOVET, Joaquim. *MATARÓ dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*. Caixa Laietana. 2000.
- MANTÉ, Marta. *La problemática de la segunda república a través del estudio de una situación concreta: El Mataró de los años treinta*. Premi Iluro 1977. Caixa d'Estalvis Laietana. 1977.
- MOLAS, Isidre. *El sistema de partits polítics a Catalunya (1931-1936)*. Edicions 62. 1972.

POMÉS, Jordi. *Les "Mataró's Potatoes" i el cooperativisme agrari al Maresme (1903-1939) La Federació de Sindicats Agrícoles del Litoral*. Premi Iluro 1990. Caixa d'Estalvis Laietana.1991.

ROSÉS, Jordi. *El Maresme diversificació econòmica i aprofitament intensiu del territori*. Caixa d'Estalvis de Catalunya.1989.

SALAS i OLIVERAS, Ramon. *Mataró i l'Ensenyament. Primer accèssit del Premi Iluro, 1962*. Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Mataró.1964.

SOLÀ i GUSSINYER, Pere. *L'Esclafament de l'Associacionisme Lliure a Catalunya en temps del general Franco*.1996.

VILA i BOIXADER, Ramon. *Mataró Recorda.Els carrers, la feina la gent*.Ramón Vila 2003.

Comunicacions presentades a les sessions d'Estudis Mataronins. Museu Arxiu de Sta. Maria i Patronat Municipal de Cultura. Novembre de 1984- novembre 2004.

## **DIARIS, REVISTES i BUTLLETINS**

Butlletí Societat Iris. 1928-1930.

Butlletí de la Unió de Cooperadors de Mataró. Juny de 1930-agost de 1933.

*Albada*. portaveu del Sindicat d'Art tèxtil d'Obrers del Gènere de Punt. Mataró 1931-34.

*Combat*. adherit al Front Popular, 1936.

*Sindicalismo*. Òrgan de la Federació Sindicalista Llibertària. 1933-38.

Diari *Albada*. 1931.

“ *Lliberta*, 1936-39.

“ *Pensament Marià*. 1930-1936.

Diari de Mataró. 1930-1936.

Diario de Mataró. Òrgan de la Falange Tradicionalista y de la JONS Mataró 1939-40.

## **ARXIUS**

Arxiu Comarcal del Maresme.

Arxiu fotogràfic: Fonts Carreres, Fonts de l'arxiu Municipal.

Documents de l'Arxiu de Governació Civil de Barcelona.

Arxiu Fundació Jaume Vilaseca de Mataró.

## **AGRAÏMENTS**

Josep Bellavista, Ramon Boter de Palau, Antoni Dalmau, Rosendo Dalmau, Josep M. Ferrer, Victor Ligos i Núria Massafrets.